

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

52 (429), 27—31 грудня 2007

У ДОБРУ ПУТЬ! У НОВИЙ РІК!

ПРОСВІТА
ТА І БУДНІ

4–5

ДАНИЛО ТУПТАЛО
НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ

6

ЯКОЮ МОВОЮ
РОЗМОВЛЯЄ ДУША

10–11

МИКОЛА ЛЕОНТОВИЧ
— АВТОР “ЩЕДРИКА”

15

Фото Олександра Литвиненка

VOX POPULI

Світлана, студентка:

1) 2007 рік був для мене надзвичайно успішним у навчанні. Нарешті я отримую стипендію, хоч і невеличку. Батьки задоволені моїми маленькими успіхами. Крім цього, я познайомилася з цікавими людьми, які стали моїми друзями, а також зустріла кохану людину.

2) Хочу, щоб усе, чого я досягла цього року, помножилось у наступному. Запланувала поїхати за кордон, бо ніколи там не була. А загалом хотілося б, щоб новий рік був легким та динамічним, з цікавими подіями, які я запам'ятаю на все життя.

3) Напередодні новорічних свят хочу побажати, щоб у кожному оселю завітав Дід Мороз і виконав найзаповітніші бажання. Сподіваюсь, що 2008-й буде роком, у якому не існуватиме перешкод у розв'язанні будь-яких питань, треба просто вірити у це. Тому

З наближенням улюблених зимових свят серце переповнює приємне тепло. Цим теплом хочеться поділитися з друзями, зігріти тих, хто, можливо, занепає духом, адже щире дружнє слово, душевна зустріч, теплі обійми — найкращий подарунок у такі дні, найцінніше, що є у святі. Ми входимо у новий відлік часу, оцінюючи й аналізуючи пройдене, підсумовуючи рік, що минає. З яким настроєм зустрічатимуть Новий рік українці, “Слово Просвіти” дізнавалося на вулицях Києва.

1) За що Ви вдячні рокові, який минає?

2) Чого очікуєте від 2008-го року?

3) Ваші привітання та побажання людям і Україні.

я всім бажаю у новому році впевненості у собі, здійснення мрій, взаємності й гармонійності у стосунках і, звичайно, кохання.

Сергій, студент:

1) У моєму житті нечасто відбуваються

якісь яскраві події, але 2007 року я був членом збірної команди України з легкої атлетики, чим дуже пишаюся. Завдяки цьому знайшов багато однодумців і просто цікавих людей. Загалом рік був веселим і без турбот.

2) Наступного року планую багато працювати над собою і досягти успіхів у спорті. Моя мрія — стати чемпіоном світу і прославити Україну, і, як справжній спортсмен, буду йти до переможного кінця.

3) Зичу всім міцного здоров'я, творчого натхнення, здійснення професійних планів, особистих бажань, всіх мрій і задумів. Нехай Різдво та Новий рік принесуть людям добробут, родинне тепло, злагоду, щирих друзів, шану, любов рідних та близьких, щасливі та яскраві події! Вірю в майбутнє України. Воно великою мірою залежить від нас. Тож — до праці!

Закінчення на с. 2

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 829 929 грн. 00 коп.

Добровільні пожертви
“На Кобзареву Церкву”:
МБФ “Українська Родина”
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ “Київ”,
МФО 320401 ЗКПО 21709106

ДУХОВНЕ СЯЙВО ДИМИТРІЯ РОСТОВСЬКОГО

11 грудня в Макарові відбулася знаменна не лише для України, а й для всього православного світу подія. Тут урочисто відкрили пам'ятник святому, письменникові, церковному і культурному діячеві XVII—XVIII століть, славетному синові Макарова Святителю Димитрію Ростовському (Данилові Савичу Тупталу).

Євген БУКЕТ
Фото автора

Розмови про належне вшанування пам'яті земляка точилися на Макарівщині ще з кінця 70-х років минулого століття. У 80-ті краєзнавчий клуб “Пошук” районного центру творчості дітей та юнацтва під керівництвом Діни Нетреби дослідив архіви й провів наукову конференцію, завдяки чому ім'я Святителя стало відоме серед широких верств населення краю, і в Макарові заговорили про те, що центральна вулиця селища мусить носити ім'я славетного земляка. Центр творчості незабаром отримав ім'я Данила Туптала, а питання перейменування вулиці Фрунзе на вулицю Димитрія Ростовського досі (а це вже добрих два десятиріччя) обговорюють на сесіях селищної ради.

Вже на початку нинішнього століття, 2001 року, макарівське поліграфічне підприємство “Гарнітура” перевидало фундаментальну працю митрополита Іларіона (Івана Огієнка) “Святий Димитрій Туптало. Його життя та праця”, що вперше побачила світ 1960 року у Вінніпезі (Канада). Тоді ж було засновано районну премію імені Данила Туптала за особливі досягнення у відродженні духовності, першим лауреатом якої став знаний у районі вчитель-краєзнавець, письменник, член НСПУ Петро Панасович Сиченко. За ці роки серед громади району утвердилася думка, що Святитель Димитрій — найвидатніша людина, що народилася і виросла на Макарівській землі. Його ім'я не сходило зі сторінок газет, фігурувало в історико-краєзнавчих розвідках, поети і школярі присвятили йому десятки віршів.

2003 року з ініціативи заслуженого художника України Анатолія Марчука Макарівський районний осередок ВМГО “Молода Просвіта” звернувся з листом до депутатів Макарівської районної та селищної рад, Макарівської райдержадміністрації з пропозицією встановити пам'ятник Святителю Димитрію Ростовському в селищі. Автор проекту Анатолій Марчук протягом чотирьох років, що минули відтоді, на громадських засадах провів безліч нарад, консультацій із представниками влади і бізнесу, залучив до реалізації проекту талановитого українського скульптора, члена НСХУ Володимира Шолудька — автора найбільшого в світі пам'ятника Тарасові Шевченку в Ковелі, навіть розробив концепцію перетворення Макарова на місце паломництва всього православного світу. У районі тричі проводили громадські слухання з цього питання (щоразу в новому складі райдержадміністрації). Без перебільшення, події, пов'язані з пам'ятником Святителю, мали величезний резонанс. Згадаю, наприклад, протести Московського патріархату проти встановлення монумента після того, як проект отримав благословіння Святійшого Патріарха Філарета, і Київський патріархат почав будівництво церкви в ім'я Димитрія Ростовського, або те, якими гарячими були дебати про місце встановлення пам'ятника. Проти виступала і прокомуністична рада ветеранів. Для того, щоб не допустити встановлення монумента Святителю, вона навіть рекомендувала районній раді встановити пам'ятник Тарасові

Шевченку! Важливу роль у цій “епопеї” відіграла районна газета “Макарівські вісті”. Протягом всього цього часу питання належного вшанування славетного земляка було у виданні темою № 1.

Рік тому, 11 грудня 2006 року, справа зрушила з мертвої точки. Представники районної влади урочисто заклали перший камінь під

Азбука духовної премудрості Данила Туптала

- **Духовне, коли роздається, ще більше примножується.**
- **Любов душі до духовних висловів служить знаком здоров'я її.**
- **Спокою душі ніщо так не служить, як свобода від турбот і суєти.**
- **У душі немилостивий Бог не перебуває.**
- **Самих справ — без слова — мало для навчання.**
- **Корінням і джерелами справ служать роздуми.**
- **Добрі діла будуть тоді великими, коли ми не вважаємо їх великими.**

монумент Святителю Димитрію. Таке народне віче, яке того дня зібралося на площі біля автостанції, Макарів бачив лише під час помаранчевих подій осені 2004-го. Тоді ж відбувся і перший фестиваль духовної музики імені Димитрія Ростовського, який втілював у життя видатний український композитор макарівець Віктор Степурко. А через кілька днів у Центрі творчості дітей та юнацтва імені Д. Туптала з ініціативи тодішнього заступника голови районної адміністрації з гуманітарних питань, а за сумісництвом — голови РО Конгресу українських націоналістів Раїси Резніченко було відкрито кімнату-музей Димитрія Ростовського.

Новопризначений голова райдержадміністрації бізнесмен Юрій Забела після того, як навесні очолив РО політичної партії “Народний

Союз “Наша Україна”, почав активно підтримувати національні питання. Саме він знайшов меценатів, які профінансували виготовлення скульптури, а також різьбачу змінити весь зовнішній вигляд районного центру. Потому, як у вересні Макарів відвідав Президент України Віктор Ющенко, Юрія Забелу було призначено виконувачем обов'язків голови Житомирської обласної державної адміністрації...

Отже, 4 жовтня, в день обретіння мощів Святителя, було освячено церкву в ім'я Димитрія Ростовського, а 11 грудня, в день його народження й пам'яті, відкрили пам'ятник. На захід прибули керівники двох областей: Київської — Віра Ульянченко і Житомирської — Юрій Забела. Вони привітали громаду району з цією знаменною подією, слово надали також заслуженому артистові України, лауреату Шевченківської премії Анатолієві Паламаренку, який прочитав уривки з Кобзаря. Потім макарівці попрямували до Будинку культури, де відбувся другий фестиваль духовної музики.

Життя Данила Туптала — це життя десятків великих українців того періоду. Це вони, українці, — Л. Баранович, М. Смотрицький, І. Гізель, І. Вишенський, Г. Кониський і багато інших несли вітчизняну барокову культуру XVIII ст. в Росію. І серед них найталановитіша постать Данила Савича Туптала, а в церковному світі Димитрія Ростовського, якого історики називали “найсвітлішою особистістю в церковному світі XVIII століття”. А сучасний академік Д. С. Лихачов назвав його “останнім письменником, що мав величезне значення для всієї православної Східної та Південної Європи”. Історик Є. Поселянин зазначав, що все цінне в письменникові мав Данило Туптало: вірність своїм переконанням, правдиву щирість, правду, що ні

Скульптор Володимир Шолудько (в центрі) з колегами-художниками

перед чим не спинається, глибоку людяність і жагуче бажання добра ближньому. А ще — віру в те, що життя може стати світлішим, теплішим та кращим. Значення його творчості колосальне. На працях Туптала виховувалося не одне покоління православної Європи. Опікун скривджених та нещасних, Димитрій моральним життям своїм стояв вище за всіх.

“Четві Мінеї” мали великий вплив і на Тараса Григоровича Шевченка. Ще в дитинстві Тарас вечорами з великим захопленням читав ці товсті книги, від яких не міг відірватися. Це вони формували світогляд майбутнього великого поета. Колосальний і вирішальний вплив справили “Четві Мінеї” Туптала на іншого видатного сина України — філософа, поета і прозаїка, церковного і громадського діяча, митрополита Іларіона (Івана Івановича Огієнка), вони заповнювали його всього і, як сам згадає,

“... читав їх з небувалим тремтінням і захопленням. Мені відкрився зовсім інший світ, світ ясний та блискучий, і саме буденне життя стало іншим. Я ходив, як заворожений... Я ясно відчув, що з того часу я зрозумів по-іншому цілий світ і всі свої обов'язки в ньому. У мене виросли воля і розум, я вирізно відчув у собі душу, що не залежна ані від убогості, ані від бідних обставин”.

Як письменник, більшість творів якого втрачено назавжди, як людина, навіть як святий — Данило Туптало пережив і переживає велику трагедію. В Україні ім'я письменника, творця спадщини якого могла б скласти 30 томів по 600—700 сторінок кожен, сьогодні мало кому відоме. Склалося так, що впродовж трьох віків Туптала, який з 58 років життя п'ятдесят жив і працював в Україні, штучно перетворили на російського церковного і культурного діяча. І навіть православна церква внесла у свої списки святителя Димитрія як першого російського святителя синодального періоду. А його “Четві Мінеї” зазнали нещадної цензури. 1740 року московська цензура заборонила видавати “Життя Святих” українською мовою. Коли ж 1744 року Лавру відвідала цариця Єлизавета, то монастир звернувся до неї з проханням видрукувати “Життя Святих” мовою автора. Цариця “соизволила”, та святий синод не здався, посилавшись на те, що з 1720 року заборонено українську мову, і знайшов своїх знавців російської, які вісім літ виправляли у “Житті Святих” і мову, і наголоси на свій лад, а всі відомі до того часу видання “Житій Святих” спалили. Так і досі зі святителя Данила Туптала уперто роблять росіянина, і його величезну культурну працю відбирають в українського народу...

Християнський подвижник, людина енциклопедичних знань, талановитий проповідник, письменник, стиль і мова якого були зразком витонченості, автор і укладач однієї з найпопулярніших протяхом двох віків книги для сімейного читання “Четві Мінеї” — макарівець Данило Туптало, вірний син України, який щиро молився за її долю перед Господом. Він уклав невянучою віковічною славою й українську церкву, й український народ, й українську культуру, а відтепер благословляє всіх нас з пагорбів рідного Макарова.

Мешканці Макарова на відкритті пам'ятника Святителю

«ГРАМАТКА» ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША — ПЕРШИЙ БУКВАР УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ В СХІДНІЙ УКРАЇНІ

Буквар — основа основ. Це перший путівник, який відкриває дитині дорогу в світ Знань. Мабуть, ні в кого не викликає сумнівів, що буквар — одна з книжок, від яких значною мірою залежить ставлення людини до навчання, її успіхи не лише в науці, а й у житті. Тому важливо, щоб перша навчальна книжка була красива, якісна, а головне — написана рідною мовою. Для сучасного українця твердження про важливість навчання рідною мовою, можливо, видасться дивним, проте історія доводить, що аж до середини XIX століття про рідномовну освіту українці могли хіба що мріяти...

**Валентина СТАТЄЄВА,
Василь ШАРКАНЬ,
м. Ужгород**

Ще всередині XIX ст. визначний діяч української науки і культури М. Костомаров висловив важливу думку про значення національної освіти для народу. Він наголосив: “Народна освіта — то всьому голова і основа. Научиться народ по-своєму читати, смак до читання візьме, почне з його очей полуда спадати, тоді і сила набереться, і літературу сам створить собі і стане народом міцним, що сам себе тямить і шанує”.

Хоч українська освіта має давні й глибокі традиції, перша україномовна абетка в Східній Україні, яка в XIX ст. належала Російській імперії, з’явилася лише 150 років тому. Нею стала “Граматка” Пантелеймона Куліша, яка вийшла друком у Санкт-Петербурзі наприкінці 1857 року. Друге видання з’явилося там само 1861 року. До появи букваря П. Куліша в підросійській Україні не існувало жодного підручника, написаного українською мовою.

Упродовж багатьох століть Україна не мала власної держави, а різні її території з XIV до середини XX ст. — до початку Другої світової війни — належали різним державам: Литовському князівству, Польщі, Угорщині, Румунії, Австрійській імперії, Австро-Угорщині, царській Росії, Чехословаччині. З огляду на це українці здобували освіту різними мовами, крім рідної: церковнослов’янською, латинською, російською, німецькою, польською, угорською... Потребу в рідномовних підручниках, насамперед букварях, поневолені українці усвідомлювали здавна. Власне, так само, як і поневолювачі розуміли небезпеку освіти “інородних” рідною мовою. Влада імперії, між якими було поділено Україну, в зародку намагалася придушити український національний дух, забороняючи здобувати навіть початкову освіту рідною мовою.

У царській Росії офіційно, загальноприйнятною була думка, що українська мова — не самостійна, а діалект російської, і тому вона годиться лише для побутового спілкування, а в науці, освіті, публіцистиці, церкві, офіційно-діловій та інших сферах українську мову використовувати не можна, визнавали право вживання тільки російської. Починаючи з 1720 року, російські царі видали низку указів, цензурних заборон, якими обмежували використання української мови або стверджували, що такої мови не існує. Сумнозвісний Валуєвський циркуляр 1863 року підкреслив, що української мови “не було, нет и быть не может”.

Перша відома нам заборона українського букваря датована 1769 роком, коли Києво-Печерська лавра просила дозволу Москви видати підручник, якого Синод так і не дозволив опублікувати.

За таких умов більшість українців не вірила в те, що українська мова самостійна і її можна використовувати в різних сферах. Мало було діячів, які, всупереч позиції влади, розвивали українську літературну мову, відстоювали її рівноправність. Тому особливо велика заслуга П. Куліша, який створив перший україномовний підручник у Східній Україні.

До середини XIX століття в підросійській Україні не було жодної школи, де навчання велось б українською мовою. Проте в 40—60-х роках XIX століття в Україні почалося національно-культурне відродження, одним із виявів якого стало відкриття українських недільних (недержавних) шкіл, що мали на меті навчити грамоти дітей (і дорослих) бідняків, котрі не відвідували державних (російських) шкіл. Недільні школи почали з’являтися в Україні 1859 року з ініціативи самих українців. У 1859—1860 роках уже було 68 недільних шкіл. У них учительовали члени українських громад — студенти, вчителі гімназій тощо. У недільних школах вивчали три основні предмети: Закон Божий, грамоту, малюнок. Навчання вели, як правило, українською, тому

була потреба в україномовних підручниках.

“Граматка” П. Куліша стала першим букварем, за яким українці в підросійській Україні могли навчатися рідною мовою. Наслідуючи приклад П. Куліша, створювали підручники українською мовою для недільних шкіл на початку 60-х років XIX ст. й інші українські діячі: М. Максимович, К. Шейковський, Т. Шевченко, І. Деркач, М. Гатцук, О. Стронін, Ю. Дарган, Л. Ященко, О. Потєбня тощо.

Пантелеймон Куліш добре розумів потребу в рідномовній освіті. У передмові до букваря він писав: “Треба учить дітей писменства так, щоб, дурно часу не гаявши, швидко зрозуміла дитина науку читання, а до сього найперва поміч — щоб граматка (так колись українці називали буквар — Авт.) зложена була рідною українською мовою”. Письменник на власному досвіді відчув неефективність навчання чужою, тому й створив підручник рідною мовою. В автобіографії, написаній від третьої особи, він згадував: “Спершу Куліш учився дуже тупо й був послідушим між товаришами. Зупиняло його те, що не розумів великоруської книжної мови. Поки, було, навчався гладко читати уроку, то вже й напам’ять його знає, а проте не розумів добре того, що витвердив з книжки”.

Письменник був переконаний, що “найперше діло в батька-матері повинне бути, щоб дитину своєю рідною мовою до розуму доводити, щоб дитина, навчаючись писма, од своїх людей не одвикала й на добро своїй громаді до розуму доходила”, адже “людина з письменної стає розумною...” Такі думки були дуже новаторськими й сміливими в умовах царської Росії. Українцям буквар П. Куліша надзвичайно припав до душі, тому до кінця 1860 року весь його наклад (5 тисяч примірників) розійшовся, і з’явилася потреба перевидати підручник. П. Куліш створив новий текст “Граматки” до початку 1860-го, проте царська цензура лише наприкінці року дала дозвіл опублікувати підручник, тому друге, скорочене видання “Граматки” з’явилося 1861 року.

Письменник сподівався, що його буквар “явить народу, що він таке, звідки узявся і як йому подобає на світі жити”. У підручнику було представлено твори Т. Шевченка, народні думи й коментарі до них, коротко переказано Біблію, вміщено катехізисну та молитовну частини; у першому виданні подано розділ з арифметики, а в другому — невеликий розділ з історії українського народу. Це була перша праця з історії України, написана українською мовою. Отже, за змістом буквар П. Куліша був універсальним, тому його використовували як катехізис, читанку, хрестоматію з української літератури та фольклору, молитовник, підручник з арифметики й історії тощо.

Одним із перших високо оцінив “Граматку” П. Куліша Т. Шевченко, зробивши 10 грудня 1857 року запис у своєму щоденнику: “Як чудово, розумно і шляхетно укладений цей зовсім новий буквар. Дай Боже, аби він прищепився в нашому бідному народі. Це перший вільний промінь світла, що може проникнути у задушену попами невольницьку голову”.

Слід відзначити, що “Граматка” була однією з перших книжок, написаних фонетичним правописом, який пізніше отримав назву “кулішівка” і лежить в основі сучасного українського правопису. До мови свого підручника автор ставився особливо уважно, оскільки буквар став у Східній Україні однією з перших праць наукового стилю нової української літературної мови. Створюючи перший україномовний підручник, П. Куліш прагнув надати мові відтінку урочистості й високості, зберігши її народну основу. Мабуть, саме тому письменник удавався до свідомої архаїзації мови “Граматки”, використовуючи, однак, надроднорозмовну лексику.

Буквар Пантелеймона Куліша використовували і на Лівобережній, і на Правобережній Україні. Проте незабаром польські пани повідомили київського генерал-губернатора

О. Ярошинського, нібито “Граматка” “розбуджує в народі старий козацький і гайдамацький дух. Сміх людям сказати, — писав Михайло Драгоманов у статті “Антракт з історії української мови”, — але пани київські показували генерал-губернаторові на картинку в “Граматці” — одну з тих, що задля самої окраси були поставлені в кінці глав, а вона, мабуть, була взята з якого-небудь фізичного видання: було намальоване дерево, розбите блискавкою, і під деревом чоловік; ото, казали пани, емблема того, як розбуджене хлопство мусить розрушити устрій громадський і перебити панів”.

Влада Російської імперії бачила загрозу від навчання українською мовою. Вона вважала, що піднесення освіти, культури рідною мовою в Україні, посилення української культури призведе з часом до сепаратизму, до відокремлення України від Російської імперії. Тому “Граматку” П. Куліша, як і низку інших україномовних підручників для початкової школи, заборонили. Уже 1863 року Валуєвський циркуляр заборонив навчання українською мовою та видання українських підручників. У цьому документі наголошено: “...Щоб до друку дозволялися лише такі твори малоросійською мовою, що належать до галузі художньої літератури. Пропуск же книжок тією мовою як релігійного змісту, так і навчальних, і загалом призначених для початкового навчання народу, припинити...” В Емському указі 1876 року, що складався з 11 пунктів, які забороняли друк усієї літератури українською мовою, крім художньої, п’ять пунктів стосувалося сфери освіти й науки, їх повинно було контролювати міністерство народної освіти царської Росії. Ці пункти містили такі заборони: не допускати викладання українською мовою предметів у школах різного типу; очистити бібліотеки всіх шкіл у малоросійських губерніях від українських книжок; учителів, викладачів шкіл, гімназій Харківського, Київського, Одеського навчальних округів, яких записували в неблагонадійності (тобто в прихильності до українства), перевести з України у російські губернії — Петербурзьку, Казанську, Оренбурзьку, а в Україну надіслати вчителів із зазначених російських губерній; сказано, що не треба “терпеть в учебных заведениях лиц с неблагонадежным (читай — прихильним до українства) образом мыслей не только между преподавателями, но и между учащимися”; закрити на невизначений термін наукову установу в Україні — Південно-Західний відділ Російського географічного товариства — “с устранением навсегда тех лиц, которые сколько-нибудь сомнительны в своем чисто русском направлении”.

З огляду на ці заборони в Східній Україні, що в XIX—на поч. XX ст. належала Російській імперії, не існувало жодної державної школи з українською мовою навчання (початкової, середньої, вищої) аж до 1917 року.

Буквар П. Куліша — одна з найважливіших пам’яток України, свідчення незнищенності духу українського народу, який упродовж усієї тернистої історії прагнув зберігати, розвивати і збагачувати власну культуру.

ТІ, ЩО БУДУВАЛИ РІДНУ ХАТУ

Петро БУДИЧ

Цьогоріч — 125 років від дня народження І. Огієнка і 63 роки від дня смерті А. Шептицького, видатних українських теологів, мислителів, просвітителів, громадсько-політичних діячів.

І Огієнко, і Шептицький дуже багато зробили для збереження та розвитку української духовності. Обидва дбали про піднесення національної свідомості українського люду. Між собою налагодили тісні зв’язки, підтримували один одного. Коли Огієнко потрапив у скрутне становище, Шептицький матеріально допомагав йому. Їх єднала безмежна любов до України.

Іван Огієнко як міністр освіти, а згодом міністр ісповідань (1918—1922 рр.) домігся відкриття Кам’янець-Подільського українського університету, ректором якого працював, а також був причетний до заснування 1918 р. Української Академії наук. По всій Україні почали працювати курси українознавства.

Огієнко вважав, що однією зі стратегічних помилок Центральної Ради було те, що вона прагнула будувати Українську державу без допомоги церкви. Він застерігав українську спільноту “берегтися почуття меншовартості. Це надзвичайно шкідливе почуття, яке руйнує національні почуття, а вкінці веде до винародовлення”.

Огієнко, як і Шептицький, дбав про школи, освіту, культуру, українські видавництва тощо. Він упроваджував українську мову в навчальних закладах і у всіх сферах життя, стверджуючи: “Мова українська — це окрема мова в родині слов’янських мов. Мова літературно вироблена, соборна для всіх земель”.

Й Огієнко, і Шептицький засуджували людей, які не служать своєму народові.

Просвітницька діяльність Шептицького, як і Огієнка, була спрямована на піднесення моралі та духовності народу. Він вів скромне чернече життя, прибутки віддавав на народні потреби. Заснував церковний музей, який згодом став Українським національним музеєм.

Митрополит А. Шептицький повчав священників, як церква повинна виховувати християнські чесноти: “...християнські церкви в Україні мають сповнити завдання: дати українському народові єдність, мусять позбутися того духу розколу і ненависті, який спричинює, що українець українцеві — ворог. Усі, скільки нас є, мусимо зробити все, що можемо, щоб примиритися і в собі самих побороти розкол і ворожнечу супроти братів”. Шептицький висунув концепцію єдиної української церкви, гостро протестував проти руйнування польським урядом православних церков на Холмщині, Підляшші, Волині. Він вважав, що московіфіцтво — глибока рана на тілі української нації, спричиняє розбрат, роз’єднує українську спільноту, діє на користь чужинців.

Вельми знаменна праця А. Шептицького “Як будувати Рідну Хату”. Митрополит відчув, що день волі українського народу настане. І він настав, хоч Україна за роки незалежності так і не стала українською. Але вона стане українською з мудрими та відданими керівниками, гідно буде пошановано наших справжніх героїв.

У заповіді-дороговказі “Як будувати Рідну Хату” Шептицький вказує, що за допомогою Євангелії Церква прищеплює в душах людей почуття справедливості, ошадність, моральність, працює над тим, щоб Церква відіграє дуже важливу роль і в розбудові держави. Він пише: “Ясно, як на долоні, що Рідна Хата не повстане, коли українські самостійники не зможуть мимо всіх різниць, які їх ділять, завести поміж собою найбільшої єдності. До єдності у всіх напрямках, тому і до релігійної єдності”. Без такої єдності ми не зможемо побудувати сильну і багату Українську державу.

Людмила КАСЯН,
науковий співробітник Науково-дослідного інституту українознавства МОН України, м. Київ

Ім'я Ольги Володимирівни Слоновьської широко відоме в Україні та за її межами: професор кафедри української літератури Прикарпатського університету, автор понад сотні наукових статей у фахових виданнях, двадцять вісім книг, серед яких шкільні підручники з української літератури, науково-методичні посібники з методики викладання літератури. Ольга Слоновьська — член Спілки письменників України, автор поетичних збірок “Гілочка глodu”, “Гердани”, “Соната для коханого”, “Джоконда”.

Усе, що з'являється з-під пера Ольги Володимирівни, стає значною подією у культурному континуумі України. Не виняток і нова праця дослідниці “Слід невідомого Протея”, присвячена дослідженню проблеми позитивістського консолідуючого міфу України, витвореного у XX столітті. Сутнісна оз-

У ПОШУКАХ УКРАЇНСЬКОГО ПРОТЕЯ

нака роботи — ґрунтовність і широта фактологічного матеріалу. Монографія складається зі вступу, чотирьох розділів (“Поезія — Медея, що вбиває своїх дітей”, “Україна в параметрах міфу”, “Домен держави майбутнього”, “Духовне і плотське в національному розумінні”) і висновків.

У вступі авторка зауважує, що міфологічний світогляд людини розумної однозначно підтверджує її належність до цивілізації загалом і належність до свого рідного етносу зокрема. Міф — складова частина нашого підсвідомого і, цілком імовірно, навіть закодований у генах, він допомагає націям гідно й адекватно пристосуватися до свого оточення в світі. О. В. Слоновьська детально аналізує погляди зарубіжних та вітчизняних філософів, психологів, етнологів, антропологів, фольклористів, літературознавців на природу і функціонування міфу, окремо зупиняється на нових наукових дослідженнях української літератури у руслі міфу. Цінними є зауваження дослідниці про співвідношення понять міф — візія, які активно використовуються у літературознавчих працях останніх років. За О. Слоновьською, візія — спонтанне, нетривале, переважно одноразове візуальне осяяння пересічної людини чи Божого обранця, вже не стільки зорове, скільки квантоподібне, згорнуте, послане “небесним архівом” повідомлення, яке підсвідомістю письменника розгортається в процесі натхнення. Візія може стати складовою частиною міфу, але міф аж ніяк не може поміститися у візію — її параметри та обсяг цього не дозволяють. Дослідниця стверджує, що міф безперервно постачає літературу міфологічними парадигмами, міфологемами й міфемами, а література трансформує старі міфи в нові, але міф у художньому тексті має свої особливості, зокрема здатність мімікризувати, майже розпадається, розчиняється, набувати дифузних форм.

Вказуючи на особливості міфологізму (архетипної критики) як літературознавчої методології, О. Слоновьська зазначає, що художні тексти потрібно розглядати в широ-

кому контексті творчості того чи іншого автора, а інструментарію архетипної критики “підвладні несподівані “перехресні” проєкції літературних творів, у світлі яких вони по-новому відкривають свою оригінальність та комунікативну силу”. Авторка підкреслює, що в одних художніх творах міфічний аспект несе особливе навантаження. А тому далеко не кожен художній текст виявляється благодаєним для глибокого і серйозного дослідження на рівні міфу. У науковій розвідці детально й багатоаспектно проаналізовано твори І. Багряного, Т. Осьмачки, В. Барки, Є. Маланюка, О. Ольжича, О. Теліги, У. Самчука. Пропонуючи свою інтерпретацію творів письменників діаспори, О. Слоновьська зауважує, що кожен високохудожній твір нашої діаспорної літератури для належного розуміння своєї міфотворчої сутності теж вимагає широкого контексту й усередині творчого доробку окремого автора, і зіставлення та порівняння зі спорідненими текстами не лише всієї української діаспорної, а й материкової української літератури різних періодів. Ця вимога тим актуальніша, що йдеться про одну й ту саму національну літературу, яку з об'єктивних причин було розірвано на кілька ланок єдиного ланцюга. В ілюстративному матеріалі для підрозділу “Ефект дзеркала: natura naturans і natura naturata”, який перспективно прояснює міфологічну інтерпретацію художніх текстів у наступних розділах, задіяно тексти материкової й зарубіжної літератури, в яких цей ефект виявляється дуже виразно. У підрозділі “Астральна і реальна Україна в парадигмі кольористики міфу художнього тексту”, що розкриває підсвідомі візії раю, пережиті письменниками, використано установлену парадигму “чорного Стефаника”. Для розділу “Духовне і плотське в національному розумінні” використовуються відповідно дібрані тексти, зразки гендерного міфологічного ракурсу і діаспорних, і материкових письменників, зокрема й сучасних.

Ключовими у розвідці є питання міфічного розв'язання проблеми Фауста й Мефістофеля, бича Божого, захисту й збереження націо-

нальних доменів нації, мови, моралі, мистецтва, історії, науки, сім'ї, осмислення міфопоетичної парадигми феномена переваги окупованої нації над окупантом, гендерних стосунків у параметрах національного міфу. Авторка аналізує також ознаки занепадницького міфу у творах П. Куліша, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Стефаника.

О. Слоновьська намагається всебічно дослідити макро- і мікросструктуру спільно витвореного митцями української діаспори позитивістського консолідуючого міфу й визначити його основні метафізичні параметри. Разом з тим дослідниця наголошує, що окремі його складники творило матерікове письменство: М. Стельмах, О. Довженко, П. Загребельний, Ліна Костенко, Вал. Шевчук, В. Дрозд. У сучасній українській літературі виникають цікаві міфопоетичні парадигми у творах Ю. Андруховича, О. Забужко, В. Герасим'юка, І. Рymaruka, І. Малковича, М. Матіос і знаходять підсвідомий вплив на читачів нової генерації. Важко не погодитися з думкою дослідниці про те, що “Народжений уявою і творчим генієм українських письменників XX століття позитивістський національний міф України став продовженням міфу незнищенності українського народу й здобуття ним державності та входження в когорту найпотужніших духовно народів світу. Тяглість і дивовижна смислова ідентичність багатьох міфопоетичних парадигм, міфологем і міфем однозначно доводять просторово-часову єдність і спадкоємно передавану з покоління в покоління національну ідею в усій новій українській літературі, від Шевченка до теперішнього часу”.

Дослідження О. В. Слоновьської “Слід невідомого Протея” — значуще явище в освітньо-науковій сфері, оскільки пропонує наукову інтерпретацію позитивістського національного міфу, виявленого в художніх текстах літератури української діаспори, здійснену за допомогою міфологічного методу аналізу художнього тексту, що відкриває нові горизонти для досліджень, ламає табу закритих тем у багатьох напрямках.

ГЛИБИНИ ПАМ'ЯТІ НАРОДУ

Ірина КОВАЛЬ-ФУЧИЛО

*Бог ся народив в місті
Вефлиемі в стаєнці,
Ним ся утішають усі
українці на землі.../*
*Ми прийшли до Тебе, щоб
життя віддати за народ
І за тих, що вмерли в Східній
Україні на голод...*

Народна колядка

Голодомор українського народу 1932—1933 років — нечувана в історії людства акція нищення людей. Цей геноцид нашої нації — не лише мільйони невинно убитих мучеників, це підірвана українська ідентичність, знищення села як оплоту нації, посіяний страх у серця і підсвідомість на кілька поколінь уперед. Ось чому дослідження Голодомору, збір свідчень людей, причетних до цієї трагедії, а особливо очевидців завжди актуальні та вкрай потрібні.

Серед тих, хто присвятив цій справі багато часу, — Наталія Могилевська і Меланія Трипільська. Ці жінки зібрали чимало архівних документів, спогадів, свідчень очевидців голодоморів і репресій на теренах Богодучівського району Харківської області. Це так звані малі історії родин і поодиноких людей, які складають загальну історію трагедії українського селянства за часів сталінізму. Пропоновані матеріали розповідають про родини багатьох Слобожанських сіл, зокрема Кобрині Івани, Заброди, Вінницькі Івани, Павлівка, Івано-Шейчине, Сінне, Курчик, Крисине, Петропавлівка тощо.

У розповідях з перших уст завжди вражає правдивість і безпосередність, яка виявляється в начебто другорядних деталях, які й переконують у невідомості свідчень. Читаємо

свідчення М. Г. Мисецької, уродженки с. Гути: “За нашим селом росли калачики — бур'ян з кругленькими листочками, під якими зав'язувались тугі зелененькі ягідки. Ми дітьми на тих калачиках паслися. Ягідки з них були слизкими та гідкими, а все ж найдок”. Так вдалося вижити кільком дітям.

Із розповіді Ніни Крамаренко, яку записала її онучка, нині американська громадянка Лада Рома Пастушак, дізнаємося, що її родині вдалося вижити завдяки схованому в лісі зерну. Багато людей намагалося заховати зерно в землі, але сховані свої вони неочачно робили в городі чи саду, не здогадуючись, що всю землю навколо оселі перештрикають металевими стержнями і викриють закопане.

Ось як просто і глибоко описує селянське життя Ніна Крамаренко: “Селяни від життя багато не вимагали. Вони раділи природі, любили свою землю, любили працю. Жилося нам весело, а горе ще прийде. Прийдуть великі зміни, нечунані в світі”.

У книзі зафіксовано важливі свідчення про селянські повстання. Люди обурювалися, бунтували від початку радянської влади, але робили це дуже цивілізовано — намагалися домовитися із землепорядниками та іншими представниками влади. У 1930-х роках ще ніхто не припускав, що незабаром станеться, не вірили, що всіх хочуть винищити в такий нелюдський спосіб.

Найцінніший матеріал книги — архівні дані з Богодучівського РАГСу, опрацьовані Миколою Семеновичем Беляєвим, нині покійним дослідником голодомору на Богодучівщині. Він уклав списки жертв голодомору в Богодучіві й довколишніх селах. Імена розташовано за хронологією. Виявляється, що найбільше людей померло у травні 1933 року. Здавалося, що в такий час уже можна якось перемучитися на нових корінцях, але “люди продовжували вмирати, декого вже не рятувало й зерно нового врожаю, бо виснаження перейшло небезпечну межу”.

Може, хто питає, для чого порушити страшне минуле? Відповідь: щоб зрозуміти, чому ми такі, щоб показати, яким замордованим і знедоленим був наш багатостраждальний народ, у яких скрутних умовах він будував “світле майбутнє”. І немає нічого випадкового в тому, що наша країна опинилася у такому скрутному становищі. Підневільна праця, катування і смерть не можуть принести щастя.

СТАРОДРУКИ ВРЯТУЄ ЕЛЕКТРОНІКА

Святослав МІЗЕРНЮК
Фото автора

Сучасний варіант зберегти стародруки — створити цифрові копії старовинних документів.

У бібліотеках України зберігається багато старовинних і рідкісних книжок. Через недостатнє фінансування бібліотек більшість цих документів перебуває у неналежних умовах, тому частина з них — у поганому стані, а деякі — на межі знищення. Обмаль фахівців зі стародавніх мов у наших бібліотеках зумовлює те, що каталогів недостатньо, а їхній рівень низький. Ось чому доступ дослідників до старовинних документів обмежений і незручний.

Цифрова електронна копія старовинної книжки — це можливість зробити її доступною для дослідників, науковців, студентів — будь-кого, хто цікавиться раритетами, та захистити її від посягнень злочинців, — впевнена Галина Ковальчук, доктор історичних наук, професор, завідувач відділу стародруків та рідкісних видань Націо-

нальної бібліотеки ім. В. І. Вернадського. — Ще 1992 року Кабінет України прийняв Постанову, якою передбачено створити державний реєстр старовинних та рідкісних книжок. Але його не створено і досі! Тож напевно ніхто не знає, скільки рідкісних книг є в Україні, а скільки втрачено назавжди. Можливо, цього реєстру немає тому, що внесені до нього книги не підлягають вивезенню за межі держави.

Отже, “мисливці” за рідкісними старовинними книгами і досі безперешкодно вивозять за кордон стародруки. Вони не гребують нічим: крадуть старовинні книжки чи вирізають із них малюнки, гравюри, карти... Тому цифрова копія книжки задовольнить усіх охочих — можна і переглянути її, і вберегти від злочинців. Крім того, через поважний вік, розпад паперу, згасання чорнила та фарб деякі книжки загинуть. Ми у своїй бібліотеці оцифрували найрідкісніші й оригінальні книжки. А також твори українських філософів XVIII століття. Адже більшість їхніх текстів залишалася недоступною для масового читача. Перевели також у “цифру” рідкісні початківські книжки цього ж століття, у яких є “жива” українська мова...

У вересні 2007 року Британська бібліотека вже розпочала сканування власного фонду старовинних документів.

Подібну технологію створено та втілено у життя й в Україні. Проєкт “Підвищення освітнього потенціалу Київського національного університету імені Тараса Шевченка” — результат співпраці університету з Програмою Розвитку ООН в Україні. Цифровий репозитарій складається зі стародруків рідкісних і цінних видань університетської наукової бібліотеки ім. М. Максимовича.

На фото: Юрій Кардаш, національний консультант проєкту, демонструє роботу сканера.

«ДІОПТРА»: ШЛЯХ ВІД ЛЕГЕНДИ ДО ПРОЗРІННЯ

Яким був останній твір нашого славного попередника, непересічного українсько-го письменника-полеміста, перекладача та церковного діяча Мелетія Смотрицького? За офіційною версією та різноманітними історичними й науковими розвідками, це “Екзетезис, або Поквитання” про розвінчання можновладних блудів та ересей. Після “Екзетезису”, як стверджує більшість дослідників, архимандрит більше не брався за перо, не полемізував, усамітнівся у своїй обителі, зневірився в багатьох речах світу цього, шукав спасіння в аскетизмі, постився, носив власницю, бичував тіло, постійно молився, й у грудні 1633 року пішов із життя. Втім, побутує й інша версія щодо останнього життєвого проміжку Смотрицького — нібито “Екзетезисом” він не поставив крапки у своїй творчості, а продовжував плідно працювати, підсумовувати знайдене і втрачене, згруповувати крилаті вислови та повчання тодішніх іменитостей. І ця копітка праця втілилася в головну книгу письменника, сліди якої, на жаль, загубились у віках... Власне, саме духовному пошуку останньої Мелетієвої книги присвятив свою історико-інтелектуальну розвідку-детектив український прозаїк, науковець, професор Острозької академії Петро КРАЛЮК.

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.
Фото автора

ПОНАДІЯВСЯ НА ІНТУЇЦІЮ, І ВОНА НЕ ПІДВЕЛА

Книга отримала назву “Діоптра, або Дзеркало, в якому бачимо не лише себе, а й інших, подорожуючи у часі та просторі”. Написана вона в динамічному стилі й повсякчас тримає читача у напрузі. Характерно, що історичні перипетії легко й невимусно переходять у часи нинішні, і навпаки, висвітлюють ту чи іншу постать, зокрема Кирила Транквіліона-Ставровецького, Касіяна Саковича, Гедеона Балабана, Швайпольта Філя й інших, а також двох головних героїв: Мелетія Смотрицького та автора — нашого сучасника. А центром усього цього дійства стала книга “Діоптра” — напівреальна і напівміфічна. Чи насправді вона існувала і чи можна написати правдиву історію? Саме це запитання адресую авторіві напрохоту оригінальної та зворушливої повісті.

— Чим більше від сьогоднішнього віддаляється минуле, — зазначає Петро Кралюк, — тим більші сумніви щодо її правдивості. Зокрема, один із персонажів твору, Максим, дотримується думки, що подане нам історіописання — набір дій, фактів, культурних явищ, які навмисне підібрані. І трактують їх не зовсім так, як трактували сучасники.

Тоді, власне, що таке історія? Передусім це наші дуже суб’єктивні спогади. Кожен знаходить у них те, що йому подобається. Тут згадується добрий (і, певно, істинний) софістичний принцип: людина — мірило всіх речей. Правда, у цьому мірили є одна стала величина — належність людини до роду, ширше — до спільноти, з якою вона себе ідентифікує.

У наших “спогадах” про минуле важливе не раціональне обґрунтування якихось положень, а відновлення родової пам’яті. У ньому на першому місці стоїть глибинно сер-

Петро Кралюк

дечно відчуття. Інтуїція, як сказали б учені мужі. Саме тому “Діоптра” — твір інтуїтивістський. Автор не реконструює минуле, він його відчуває. Минуле для нього — сучасне, а сучасне — минуле. І одне, й друге мають одну основу — внутрішнє пригадування. В одному з платонівських діалогів є розповідь про те, як хлопчик-раб, який ніколи не вчився математики, за допомогою запитань розв’язував математичну задачу. Мовляв, він мав вроджені знання, які треба було лише відновити. Так само з допомогою знаків-підказок відновлюємо знання, що дрімають у нас. Зокрема й знання про минуле.

Для чого воно потрібне? Це — дороговказ у житті сучасному. Якщо вміло скористатися ним, воно допоможе в життєвому морі уникнути рифів, мілин, підступних течій... Історичні персонажі “Діоптри” — це, по суті, “навігаційні знаки”. Авторіві не так важливо, наскільки ці знаки відповідають історичному фактажу. Це ж не весь фактаж, який, до того ж, позбавлений тенденційності у доборі. Авторіві набагато важливіше “відчутти” своїх персонажів.

ПОКОЛІННА СУВ’ЯЗЬ “ДІОПТРА”

— Що стосується назви “Діоптра”, то вона існувала ще до Смотрицького. Приміром, 1612 роком позначена перекладена з грецької “Діоптра” ігумена Віталія, ієромонаха Дубенського монастиря Чесного Хреста. То що ж воно за магічне слово таке — діоптра?

— Первоначальні діоптри мали давньогрецьке коріння. Зазвичай вони складалися з передмови, загальнофілософських і морально-етичних прозових та поетичних роздумів та висловів. Пізніше, у період Київської Русі, так часто називали твори, що порівнювали з дзеркалом, в яке людина дивиться і бачить свої вади. У цьому ж випадку мається на увазі підсумкова книга Мелетія Смотрицького, де він аналізує своє життя, зокрема й життєві помилки. Загалом Смотрицький мусив би написати такий

Старовинна дзвіниця Дерманського монастиря

твір, виходячи з реалій, із ситуації, в якій він опинився як автор відомих, неоднозначних і резонансних на той час творів “Тренос”, “Граматика словенська правильное синтагма”, “Вірші для відступників”, а також виходячи з атмосфери дерманських теренів.

— Можна лише здогадуватися про зміст імовірної “Діоптри” Мелетія Смотрицького. В автора сучасної “Діоптри”, вочевидь, є міркування про це?

— Інтуїція підказує, що Смотрицький глибинно, зважено оцінив свою діяльність і у православному, і в уніатському таборах, знайшов точки дотику між тодішніми воюючими сторонами. І водночас визначив власне місце у міжконфесійному протистоянні.

— Мине час і, можливо, підсумковий твір нашого славного попередника віднайдеться. Що це буде для української літератури і пересічного українця з його сучасним менталітетом — переворот поглядів чи звичне явище?

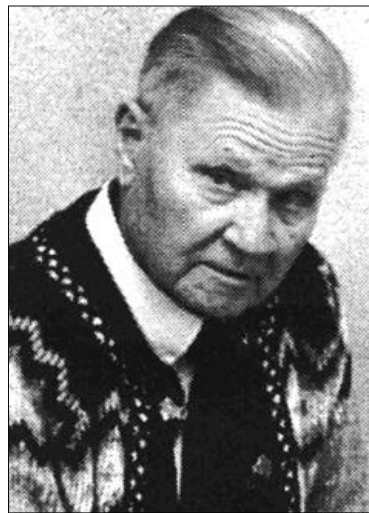
— Віднайдення будь-якого не відомого досі твору — це явище неординарне. Інша річ — який резонанс воно викликає. У разі, коли “Діоптру” знайдуть, боюсь, що вона не викличе надзвичайної сенсації. Сенсація буде, скажімо, в іншому — одружився чи розлучився якийсь популярний співак, який дим чи яке авто приїждив. Чому? Бо суспільство

має перевернуті цінності. І саме в такій системі кривих дзеркал духовні цінності губляться, вони не затребувані. А ось тим, хто не байдужий до духовної спадщини, приміром, “Діоптра” допомогла б не лише пізнати минуле, а й відкрити цілий світ української ментальності, не відомий досі. Сучасне якраз і складається з цеглинок минулого. Приміром, так було з творами Івана Вишенського, відомими переважно у рукописному вигляді, які віками таїлися у забутті й зрештою тільки нещодавно віднайшлися, гучно заявивши про свого автора як про серйозного письменника-полеміста.

ВІД ПОЛЕМИКИ — ДО СВІТОЧІВ

Власне, історико-інтелектуальний детектив Петра Кралюка завершується просто та красномовно: “Зупиняю таксі. В кишені — подарований ключ. Який сейф можна відчинити з його допомогою? Чи дізнаюся про це? “Куди їдемо?” — питає таксист. — “Шукати “Діоптру””.

Знайдеться вона чи ні — вже не так питання часу, як питання власного сумління. Тут відповідей у кожного своя. А факт, на який уже є відповідь і який уже відбувся, — це, звичайно, успіх повісті Петра Кралюка. Це, до речі, підтвердила й недавня презентація твору, фінальним акордом якої стала пропозиція висунути кандидатуру автора на здобуття Рівненської обласної літературної премії імені Світочів. Висунення цілком очікуване, справедливе та заслужене.

Надія ОНИЩЕНКО,
м. Ніжин

Як зазначив поет і письменник, теж випускник Гоголевого вишу Анатолій Шкуліпа, це було вже

ТРЕТЄ ЖИТТЯ ІВАНА КОШЕЛІВЦЯ

100-річчю з дня народження випускника Ніжинського інституту народної освіти, літературознавця в діаспорі Івана Максимовича КОШЕЛІВЦЯ присвятили Кошелівецькі читання Інститут літератури імені Тараса Шевченка НАН України, Ніжинський держуніверситет імені Миколи Гоголя, Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою та кафедра української літератури.

третє повернення Івана Кошелівця в альма-матер. Уперше він переступив поріг вищої школи, приїхавши в Ніжин з Великої Кошелівки на Ніжинщині. Дипломований учитель української мови та літератури за правдивість поглядів зазнав переслідувань у період сталінізму. Опинившись за межами Радянського Союзу після Другої світової війни, наш земляк почав вільно розвивати власну творчість як літературознавець і перекладач, редактор журналу “Сучасність”, професор Українського Вільного Університету, дійсний член Української Вільної Академії

та Наукового Товариства імені Тараса Шевченка.

Літературно-критична думка Івана Кошелівця була альтернативою офіційному дискурсу, стверджувала у доповіді кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України Людмила Тарнашинська. Кандидат філологічних наук, науковий співробітник цього ж закладу Наталка Лисенко досліджувала проблемне наповнення та стилістичні аспекти концептуальної статті Кошелівця “Шістдесятники”. Саме таким терміном визначив громадську пози-

цію українських інтелігентів того часу їхній однодумець у діаспорі.

Законовою постаттю в цьому колі був і залишається доктор філософії, письменник, правозахисник, редактор газети “Наша віра” Євген Сверстюк. Праця Кошелівця “Сучасна література УРСР” виявилася науковим, а не ідеологічним тлумаченням заслуг тих чи інших письменників, сказав він. Її автор періодизував українську літературу за чотирма поколіннями письменників. І найкращим романтиком став Микола Хвильовий, геніальним — Павло Тичина, стихійно національним поетом — Олек-

сандр Довженко, а поетика Леоніда Первомайського не вписувалася в соцреалізм. Лише за читання Кошелівця в Радянському Союзі притягували до відповідальності й засуджували до таборів як політичних злочинців.

Удруге Іван Максимович приїхав у Ніжин 1992 року, і ми побачили справжнього європейського інтелегента, що все життя удосконалював себе і вболівав за рідну Україну, яка зробила його чужим. Про це говорили старший викладач кафедри української літератури університету Олександр Гадзинський та завідувач кафедри професор Олександр Ковальчук.

Наукові читання відкрили всім нову іпостась нашого земляка, якого радянська преса називала зрадником і українським буржуазним націоналістом. Його ім’я продовжуватиме традицію наукових зібрань, які пов’язуватимуть Гоголів виш із зовнішнім світом. З цієї пропозицією погодився ректор університету професор Олександр Бойко.

Марія ЗУБРИЦЬКА: «ЛІТЕРАТУРА — СПОСІБ МОГО СВІТОБАЧЕННЯ І СВІТОСПРИЙНЯТТЯ»

— **Маріє Олексіївно, Ви здобули свій перший фах у Львівському політехнічному інституті, і лише потім прийшли у філологію. А, можливо, інтерес до літератури був у Вас раніше? Розкажіть про початок того, що тепер у центрі Вашого професійного життя.**

— Насправді, описати те, що можна було б назвати осяянням, яке раптом змінює особистісну картину навколишнього світу і світу внутрішнього, майже неможливо. Зізнаюся, що змалку любила читати і читала так багато, що мама не покоїлася про мій зір. Мабуть, під впливом прочитаних книжок почала писати вірші, кілька з них опублікувала районна газета, а решту я залишила в поживному зошиті як найбільшу таємницю свого дитинства. Для мене література — не лише професія, це радше спосіб світобачення і світосприйняття. Мені надзвичайно імponує середньовічна теза про світ як Книгу і постмодерністична візія тексту як Світу.

— **Чи є якась книга або ж автор, які в період формування справили на Вас велике враження, змотивували Ваші зацікавлення та повернули їх у те чи інше русло?**

— Не було єдиного автора чи книги, які мали ефект заслiпливого ссайва, що просвітлює увесь простір мислення і життя. Натомість до деяких книжок дуже часто повертаюся з потреби серця. Це щось настроєве, коли раптом у кімнаті, заповненій книжками, руки тягнуться саме до цього, а не іншого тексту. Книжки — це найбільша цінність у моїй приватній колекції, у моєму життєвому просторі. Дуже часто вони, як люди, дають поради і є величезною розрадою в стані особливого сум'яття почуттів. І в усіх книгах, до яких з часом повертаюся, найважливіший топос людяності — все, що робить світ, і нас, людей у цьому світі, добрішими, досконалішими. Є книги-символи — Біблія, “Кобзар”, “Одіссея”, вся антична міфологія.

— **Ви досліджуєте і класичні, й сучасні методології літературознавства, однаково володієте**

категоріями обох, однак який саме підхід до вивчення та аналізу художнього твору особливо Вам імponує?

— Якщо говорити про методологічні вподобання та пріоритети, то феноменологічний метод — поза конкуренцією. Можливо, над Львовом витає якась феноменологічна аура; маю на увазі сильну енергетику праць Романа Інґардена, який мешкав у нашому місті та викладав філософію і математику в університеті та гімназії. Водночас як теоретик літератури маю особливі симпатії до семіотики Умберто Еко та Юрія Лотмана, а також захоплююся окремими ідеями деконструктивізму, зокрема тими, що вплинули на появу постколоніальних теорій: ідея децентралізації, концепція вільної гри у співвідношенні “центр-марґінеси”, ідея “сліду” і “просліду” у концепції письма тощо.

— **Чи можемо говорити про баланс сучасних досліджень, присвячених українській літературі? Багато пишуть про Сквороду, Шевченка, Франка, Лесю Українку, Антонича, натомість мало книжок із урахуванням сучасного розвитку науки про інших українських письменників, вартих уваги, наприклад Панаса Мирного, Гната Хоткевича, Марка Черемшину...**

— Звісно, асиметрія у виборі авторів і текстів для літературознавчих досліджень очевидна. Кожний період в історії літературознавчої думки мав своєрідну моду на окремі літературні явища, окремі постаті та книги, тобто творив свій літературний іконостас. Однак сьогодні нам бракує панорамного висвітлення розвитку української літератури, скажімо, такого, як запропонував Микола Зеров, який мав особливу потребу показувати повноту літературного процесу, тобто зосереджувати увагу не лише на знакових постатях українського письменства, а й на зображенні загальної картини літературного життя. Власне рівень поступу нашої літературно-теоретичної та літературознавчої думки вимірюється спроможністю по-новому

прочитувати всю українську літературу за допомогою нових інтерпретаційних методів. І якщо ми не маємо нових досліджень творчості Панаса Мирного чи Марка Черемшину, то це не провина авторів, а брак літературознавчої ініціативи широко відчинити двері у творчий світ цих цікавих і талановитих письменників.

— **Ваша кандидатська дисертація була присвячена творчості Лесі Українки у літературознавчих дослідженнях українських неокласиків. Що Ви можете сказати про сучасні дослідження геніальної українки порівняно з ранішими, зокрема, згаданих неокласиків?**

— Вважаю некоректними будь-які порівняння історико-літературознавчих досліджень, оскільки у різні періоди ХХ сторіччя були цікаві дослідження творчості Лесі Українки, які щоразу зменшували ту відому “смугу відчуження” між поетесою та читачами, про яку писав Микола Зеров у статті “Леся Українка і читач”. Значущість лесезнавчих досліджень неокласиків полягає в тому, що вони першими окреслили реперні точки творчого макросвіту поетеси, які дають змогу уважним дослідникам укласти своєрідну інтелектуальну картографію її поетичного мислення. Замість порівняння хочу сказати лише одне: без досліджень неокласиків, без посилань на їхні влучні та досі актуальні спостереження, без розгортання їхніх проникливих інтерпретацій сьогодні не може обійтися жоден дослідник творчого доробку Лесі Українки.

— **Що є запорукою успішного аналізу художнього твору? Чи можливий такий аналіз із добрим методологічним вишколом, однак без симпатії та емоцій? Який, на Вашу думку, повинен бути баланс цих двох полюсів у літературознавчому аналізі?**

— Відповідь словами класика літературної герменевтики Г.-Г. Гадамера, автора книжки “Істина і метод”: доктором філософії можна стати без великої любові, але стати великим філософом і цікавим літературознавцем без певної зачаро-

ваності світом і, зокрема, світом тексту, майже неможливо. Аристократизм мислення Ролана Барта став наслідком органічного поєднання класичної ерудиції, експериментальної інтуїції та майстерно витонченого впродовж тривалого літературознавчого досвіду структуралістського методу дослідження. Власне, саме цей аристократизм літературного мислення дозволив Р. Бартові легко визнати вади структуралізму і сміливо долучитися до творців постструктуралістських ідей.

— **Чи можна говорити про запізнілість розвитку української культурологічної науки у контексті світової? Наша культурологія зараз стоїть на тому рівні, на якому була європейська та американська не одне десятиліття тому, чи, може, її не варто вписувати у цей контекст, бо наші історико-культурні реалії визначали особливості культурологічної науки?**

— Звісно, можна скрушно хитати головою та говорити про “запізнілі квіти” на нашому культурологічному просторі. Та хочу процитувати класика, одного з моїх улюблених філософів і літературознавців — Поля Рікера: досвід людського пізнання ніколи не може бути запізнілим. Історія інтелектуальних ідей засвідчує, що були ідеї, які рано чи пізно охоплювали всі цивілізовані суспільства. Не всі літературні та культурні процеси в Україні відбувалися синхронно з європейськими тенденціями, але вони таки відбувалися. Є ще поняття “повноти” людського досвіду, і тут час не завжди відіграє основну роль. Після “розстріляного відродження” ми в Україні не мали академічної, ідеологічно не заангажованої культурологічної науки. Я оптимістка — багаторазова культурна спадщина українців просто спонукає нас до постійного процесу інтерпретації та реінтерпретації, і в цьому процесі світовий досвід ніколи не буде зайвим.

— **Пані Маріє, що входить у коло Ваших постійних читачьких інтересів?**

— Якщо дуже лаконічно, то це

антична міфологія та література, а також усі нові книжки на цю тему, українська класика і всі нові її інтерпретації, найновіші дослідження з теорії літератури та культурології — переважно англійською мовою. Читаю щодня, як тільки випаде нагода. Це стає формою залежності від читання — як тільки побачу нову книжку на столі, вітрині, полиці — одразу якась нездоланна сила притягує до неї. Здається, моя поведінка не виняток, це модель поведінки всіх філологів.

— **Ви читаете сучасну українську літературу? Наскільки прискiпливо чи захоплено Ви до неї ставитеся?**

— Без надмірних емоцій читаю сучасну українську літературу. Зізнаюся щиро, що не захоплююся, однак і не ставлюся прискiпливо. Просто констатую сумну для себе річ — нам надалі бракує критичної маси прозових творів різного ґатунку. Мабуть, іще не час. Розумію, що тут варто сказати: далі буде...

— **Як Ви можете кількома словами окреслити власне професійне кредо?**

— Людяність плюс прагнення внутрішньої досконалості. Цього нас і навчає світ літератури. Жан Ваньє 13 жовтня цього року мав у Брюховичах реколекції. Тема реколекцій була проста і водночас важка: людяність. Людяність — вимір духовної досконалості, яка не дозволяє нам принижувати гідність іншого, спонукає простягти йому руку, коли він потребує. Людяність — це мистецтво спілкування. Людяність — це прагнення справедливості, уміння називати речі своїми іменами та мати мужність говорити правду тоді, коли вона чомусь небажана. Людяність не дозволяє нам перетворитися на високопрофесійний механізм-автомат, а перетворює нас на особистостей. Людина завжди прагне досконалості — це незавершуваний процес, це як пошук істини. Людяність і досконалість завжди потрібні в нашому суспільстві.

Розмовляв
Данило ІЛЬНИЦЬКИЙ

Любов ПОНОМАРЕНКО,
письменниця

Володимир Білоус під час першої зустрічі здається суворим і похмурим. Але то тільки хвилиenne враження. Ви заходите в затишне помешкання на дев'ятому поверсі. Потрапляєте в царство картин і книг та грандіозного годинника з боем. Той годинник, незважаючи на гостей і господарів, живе своїм потаємним життям, відраховуючи роки й десятиліття. Бім-бом! Минула година. Бім-бом! Злетів уже день. Непомітна праця цього велетня створює в домі той особливий затишок і лад, коли не пам'ятати про час, не шанувати його і не схилитися перед ним просто неможливо.

У Білоусів гостинно приймали письменників Миколу Вінграновського, Анатолія Дімарова, Михайла Шевченка, Петра Засенка, Дмитра Шупту, Григорія Білоуса.

Господарі запрошують до світлиці та пропонують зручне місце на дивані. Тамара Степанівна клопочеться з чаєм, а Володимир Федорович ділиться радістю: відкрили-таки фотоклуб, є в Лубнах на Полтавщині два члени Спільки фотохудожників, два кандидати. Є нарешті павільйон для зйомок у колишньому приміщенні міськвиконкому. А головне — одну з вулиць міста перейменували на вулицю Григора Тютюнника. Прикріпили табличку на будинку, де був письменник. Те, що не вирішувалося роками, міський голова Василь Коряк зміг зробити протягом місяця.

Радість митця зрозуміла. Тривалий час усю творчу роботу він проводив удома. Тут народжувалися задуми, здійснювалася реставрація, робилися дивовижні знімки, справжню ціну яких люди збагнуть через десяти років.

Фотохудожник Володимир Білоус величавим до своїх творів — з усього матеріалу радянської доби відібрав вісімнадцять знімків, які мають справжню художню цінність. Але той, хто був на його виставках, пам'ятає типажі минулого, які дивляться в очі з глибини віків, пам'ятає картини й епізоди, які допомагають зрозуміти душу нашого народу. То безцінний матеріал!

Мабуть, саме це далекого 1971-го збилизило Володимира з Григором Тютюнником.

БУНТІВНИК ІЗ ДЕРЕКІВЩИНИ

Фотохудожник народився на Лохвиччині, в хуторі Дереківщина. Коли навчався у восьмому класі, директор школи прийшов і наказав хлопцям готуватися до вступу в комсомол. Білоус із товаришами відмовився. Тоді їх вигнали зі школи.

Спочатку вони приховували це від батьків, і щоранку ходили начебто до школи. Та минув місяць: довелося зізнаватися. Наступного року пішли до вечірньої школи в Лохвиці і там закінчили навчання.

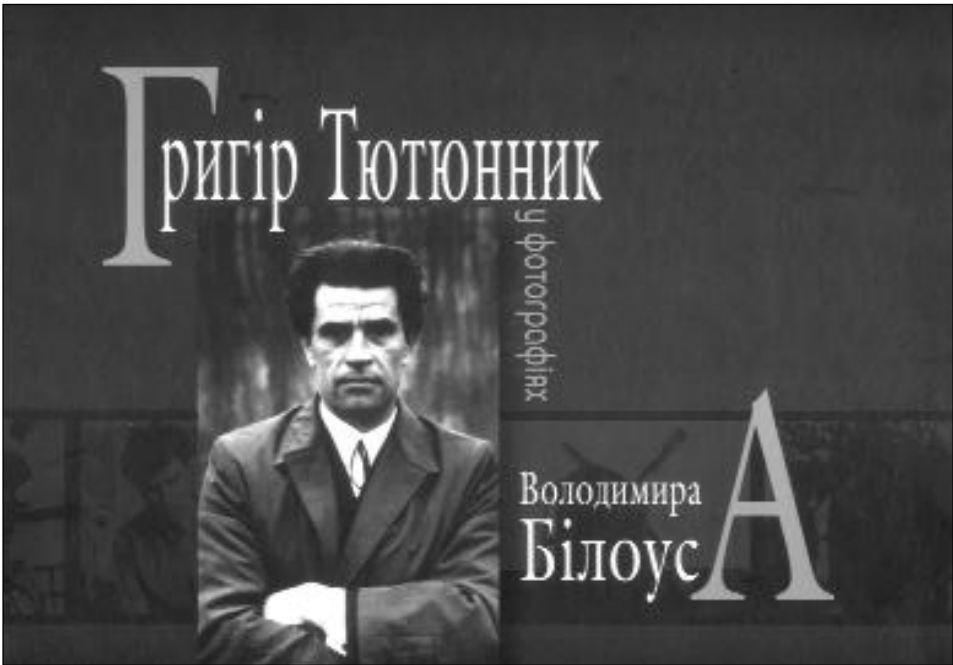
Ще в дитинстві разом із другом Володя знайшов старий фотоапарат, папір, проявники. Тоді й зацікавився відтворенням світу, заглянув у бездонне око об'єктива. П'ятдесят другого року зробив перший знімок тією старовинною камерою.

— Якби вона збереглася, то можна було б за неї купити “Нікон”, — усміхається Володимир Федорович.

Потім була служба в армії, а далі, за фактичною довідкою, що став начебто студентом, Володимир отримує паспорт і виїздить у Лубни. Як відомо, за тих часів виїхати з села було не так просто. Тут влаштовується працювати на завод “Комсомолец” слюсарем-лекальником, виготовляв точні деталі. Трудився там сорок два роки.

Коли служив в армії, придбав фотоапарат “Смена”. Тоді й надрукував перші знімки в армійській газеті. Потім він кілька разів міняв фотоапарати, але дорогої, сучасної техніки придбати не вдалося. Нині Володимир Білоус користується цифровим фотоапаратом.

Митець не добирав матеріалу, який прославляв радянську дійсність. Навпаки — бачив і відтворював правду життя. Ось у його об'єктив потрапили жінки колгоспу “Комуніст”, що готували тютюн до просушування. Сидять біля старої обідраної клуні. Схилені голови, білі хусточки, смуток на обличчях. Ніхто не позує. Мовби бачиш кадр із документального фільму. Як це не схоже на загальну піднесеність тодішніх творів соціалістичного реалізму!

ЗУПИНИСЯ, МИТЬ!

“ІНОДІ Я ВІДЧУВАЮ ЛЮДИНУ, ЯК РАНА СІЛЬ”

Ці слова належать дивовижному майстрові українського слова Григору Тютюннику. 1964 року в журналі “Дніпро” було надруковано його оповідання “Чудасія”. Володимир Білоус на той час теж пробував перо, писав оповідання. Прочитане справило на нього велике враження. Він почав шукати твори Тютюнника, намагався дістати його першу книжку “Зав'язь”.

— Я зрозумів, що краще не напишу, а гірше писати просто не зможу, — згадує Володимир Федорович.

“Зав'язь” з'явилася в міській бібліотеці. Він записався туди читачем, а коли отримав книжку, сказав бібліотекарці:

— Я вам її не поверну. Готовий заплатити вдесьятеро більше зазначеної ціни.

— Нічого собі заявочки! — обурилася вона.

Згодом Володимир написав Григорові листа з проханням надіслати “Деревій”. А ту книжку йому подарували. І Білоус надіслав листа Тютюнникові з приписом, що “Деревій” у нього вже є.

Якось лубенська студентка, що навчалася в Харкові, була на зустрічі з Григором, і той запитав:

— Знаєш Білоуса? Я хотів би з ним зустрітись.

Познайомилися вони 19 грудня 1971-го в Києві, у Спільці письменників. Відтоді зав'язалася дружба між прозаїком і фотохудожником. Григир любив бувати в гостинній родині Білоусів у Лубнах.

До речі, Тютюнник, побачивши в Білоуса бібліотечний примірник “Зав'язі”, написав: “Хай вічно живуть злодії, які крадуть книжки”. Звичайно, він не мав на увазі лиходіїв, які крали й крадуть книжки заради наживи, заради збільшення власної колекції чи перепродажу.

Григир часто був у Лубнах, у невеликому помешканні на вулиці Леніна. Володимир і Тамара дали йому ключ од житла, щоб міг прийти в будь-який час, навіть коли господарів не було вдома. Петро Засенко згадує: “Григир не засиджувався в київській квартирі. Його тягнуло між люди, на далекі села — там і характери вистояні, і мова, як густий вишневий узвар”.

У Білоусів підросли дві доньки Лариса й Оксана, а пізніше з'явилася прийомна дочка Катя. Одного разу Тамара Степанівна поїхала у відрядження, а Григир прибув до Лубен. Телефонувє Володимир додому, Тютюнник бере слухавку й розповідає:

— А ми тут з Оксаною ходили на базар, тепер борщ варимо.

— А чому Оксана не в школі? — здивувався Білоус.

— Та нехай дитина відпочине.

Борщ був улюбленою стравою Григора. Він затовкував його салом, борщ виходив дуже смачний.

А ще він любив рибалити. Над весняною Сулою лежав легенький туман. Тихо розмов-

ляли між собою щойно розбуджені дерева. “Сидиш із вудочкою замріяний, а хвилика дивись і прибіє до берега потрібне словце...” — писав Григир.

На вулицях міста, на риболовлі, за робочим столом, з письменниками і з родиною, під час читання своїх оповідань, взимку і влітку зображений Григир на світлинах Володимира Білоуса. Близько двохсот знімків із життя видатного майстра слова протягом 1971—1979 років зробив Володимир Білоус.

БЕЗ РЕТУШІ

У роки, коли режим “пас” вільнодумців, коли необережне слово могло стати причиною багатьох неприємностей, у родині Білоусів довіряли повністю тільки Григорові.

За радянських часів на Володимира Федоровича було заведено кілька кримінальних справ, за якими загалом він міг “загриміти” за ґрати на сім років.

— Мені допоміг Борис Олійник, який був на той час депутатом Верховної Ради СРСР, — згадує Володимир Білоус.

Григир дуже тонко відчував справжнє мистецтво і високо цінував творчість Володимира Федоровича.

Одного разу над Сулою фотохудожник зробив знімок свого товариша з розвигненим чубом, з пильним поглядом великих очей. Цю світлину і нині вважають чи не найкращим знімком Григора Тютюнника.

Ось Григир у новому світлому кожусі, який подарували йому Білоусі сімдесят шостого року і в якому він “уперше взимку нагрівся”. А ось він читає вголос власні твори — натхненно, вдумливо, немов у п'єсі, немов граючи ролі за своїх персонажів. А який зворушливо щасливий він у родинному колі, поруч із дружиною й синами!

Один із творчих циклів знімків майстра називається “Без ретуші”, інший — “Таке життя”. Автор вболіває за Україну та її майбутнє. Як стражденні обличчя, які натружені руки, які вицвілі очі!

Не дивно, що два митці добре зрозуміли один одного. Великий майстер слова, майстер характеру, деталі Григир Тютюнник своєю творчістю впритул підійшов до художніх робіт Володимира Білоуса. І коли він побачив на знімках те, що малював словами, був вражений.

Такою була перша зустріч зі світлиною “Проводи”. Зібралися на кладовищі селяни, щоб пом'янути односельців. Є така традиція — цього дня сідають в один ряд чи в одне коло і п'ють за “царство небесне” покійних. На розісланих рушниках нехитрі наїдки. Точиться тиха розмова — вже розвіяли вітри і змили дощі великий біль і скорботу. Хто зазнав багато горя, той розучився бурхливо радіти й сумувати. Бабусі такі старенькі, що скоро поминатимуть і їх. Здається, звичайна картина, але скільки смутку між схиленими головами і дубовими хрестами!

Побачивши це фото за склом у шафі Володимира Федоровича, Григир став перед ним на коліна і видихнув:

— Ви ж мої хороші!

Роки дружби зрідили не тільки душі Григора й Володимира, а й їхнє мистецтво. Так, головного героя незакінченого твору “Житіє Артема Безвіконного” Григир уперше побачив у Володимира: “Під крапчастим дощем Артемова шапка гула, мов бубон: у завірюху шепелявила, бо сніг об неї ковзався, а в мороз потріскувала...”

Ось він на знімку, мудрий хуторянин Андрій Куць, з великими, виробленими, схожими на граблі руками. На поораному зморшками чолі відбилася вікова селянська мудрість і стареча печаль.

А ось іще світлина Білоуса — стара-престара зігнута бабуса йде повз напіврозвалену хату. Це героїня оповідання Григора Тютюнника: “Живе в хаті стара сліпа баба Ганна, прозвана в селі Вутчкою. Хто й коли її так охрестив, уже нікому не впомку” (“Вутточка”). Осліпла баба Ганна. Приїхали сини, побули — і в дорогу, а вона залишилася зі своєю темнотою та з чорною в дірячій хатою. Скільки горя в приземленій постаті, побаченій обома митцями! Це — мов стогін над материнською долею.

Володимир Білоус має велику добірку світлин, які виконали фотографи далекого минулого. Історія рідної Полтавщини дивиться на нас очима “лохвицьких крамольників”, очима Симона Петлюри й сластьонниці з ярмарку. Під фоторепродукціями часом не вказано роки й імена, але які дивовижні типажі! Вдивляючись в обличчя — і бачиш героїв Панаса Мирного, Володимира Малика, Наталії Баклай, Дмитра Шупти.

Він створив серії робіт, в яких головний персонаж — жінка: “Сновидіння”, “Жінка і ніч”, “Язичницькі містерії”, “Феєрія самоцвітів”. Образ жінки на тлі коштовностей не має аналогів.

Вражають і “Доли дерев”, які чимось дуже нагадують людські долі.

Володимир Білоус — член Спільки фотохудожників, член Національної спілки журналістів, лауреат премії імені Володимира Малика. У нього було дев'ять персональних виставок у Києві. Зокрема, в Спільці письменників, у Києво-Могилянській академії. Володимир Федорович — один із призерів Міжнародного фотоконкурсу 2000 року, який проводили газета “День” та фірма “Кодак-Україна”. Фотохудожника нагороджено третью премією в номінації “Століття”, він став переможцем конкурсу глядацьких симпатій.

Протягом багатьох років Білоус працював над альбомом “Григир Тютюнник у фотографіях”. 2005-го фотоальбом побачив світ. Це велика радість і перемога митця!

І нині, на межі сімдесятиліття, митець у творчих пошуках. Його довільні фотоінтерпретації оригінальні й несподівані. Так тримати, маестро!

ЕПІЛОГ

Ми йдемо з Володимиром Білоусом гомінкими Лубнами. Розмовляємо про родину — Лариса живе в Краснодарі, вона обрала професію біолога. Оксана, мистецтвознавець, мешкає в Києві. Катя — в Судані. Подружжя пишається дітьми.

— А хто ті дівчата, які позують перед фотокамерою?

— О, та їх десятків шість! Деякі приїздить з інших міст і навіть з Полтави.

Молодість прагне краси. Декому цікаво: “А яким буде моє тіло серед самоцвітів?”

— А як до цього ставиться Тамара Степанівна?

— Удома за мною ніколи не було поліцейського нагляду. Мабуть, тому ми так довго з дружиною разом, — ділиться Володимир Федорович.

Фотохудожник показує свою виставку в кафе “Капкан”. “Дипломна робота молодої відьми”, “Чаша воскресіння”, “Молитва язичниці” — лише окремі роботи, які примушують зупинитись і замилуватися. Світ прекрасний!

Потім заходимо до фотоклубу “Софіт”, де організовано виставку світлої пам'яті фотографа Олександра Щербакова. Сімдесят першого року цьому чоловікові вдалося взяти участь у фотовиставці в Берліні серед учасників 125 країн світу. Там його роботи отримали срібну медаль.

Велика, щира і багата душа у Володимира Білоуса. Він радіє успіхам молодих фотохудожників, радіє тому, що вдалося зробити для людей. Як у 70-ті радів оповіданням Григора Тютюнника...

ПЕРШОПРОХІДЦІ ВЕЛИКИХ СПРАВ

Виступає голова обласної “Просвіти” Микола Федоришин

Микола НЕСТЕРЧУК,
заступник голови ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка
Фото **Віталія МОРОЗА**

Відбулися урочистості, присвячені 90-річчю утворення Товариства “Просвіта” на Рівненщині.

На свято у приміщенні Рівненського державного музично-драматичного театру прибули делегації просвітян від усіх об’єднань “Просвіти” області. Серед них сивочолі ветерани просвітянського руху і прекрасна молодь.

У фойє театру було розгорнуто фотовиставку про важливі події діяльності Рівненської “Просвіти” та виставку книжкових видань. Театр розцвів теплими усмішками друзів, щирістю зустрічі побратимів-просвітян.

В урочистостях узяли участь керівники обласної та міської влади, представники громадських організацій національно-демократичного спрямування та духовенство.

Відкрив свято голова Рівненської обласної “Просвіти” Микола Федоришин. Зокрема, він наголосив, що серед українських земель Рівненщина посідала чи не найвищачніше місце в справі державного та культурного будівництва. Адже в активі краю десятки справ, означених словом “перший”. Тут і перша

україномовна книга — “Пересопницьке Євангеліє”, і перший вищий навчальний заклад — слов’яно-греко-латинська Острозька академія з друкарнею, і перший повний текст “Біблії”, і перша “Грамматика словенська”, і перший Острозький літопис українською, і перший авторський україномовний вірш Івана Журавницького з Теслугова. Тут і невмируща слава героїв Берестецької битви, і не менш героїчна десятирічна боротьба Української Повстанської Армії з німецькими окупантами і більшовицькими ка-

тами. Це — найпромовистіший підсумок творчої діяльності багатьох поколінь просвітян.

У Рівному було створено перший в Україні осередок Товариства української мови 1988 року на виробничому об’єднанні “Азот”, головою якого став майбутній народний депутат України Василь Червоний.

Саме просвітяни першими виступили на захист української мови як державної, ініціювали Закон “Про мови”. Із Рівненщини надходило найбільше пропозицій та доповнень до нього. Вагомий внесок до подальшого розвитку освіти і науки зробив професор Борис Степанишин — перший голова Товариства. Він написав близько десятка підручників для шкіл та ВНЗ, які відповідають рівневі сучасної європейської історіографії та теорії культури.

Важливу роль у вихованні патріотизму, почуття гордості за рідний край відіграють культурні святини у Пересопниці Рівненського району, щорічне обласне свято духовності й культури біля пам’ятника українській першокнизі “Пересопницьке Євангеліє” і у Дермані Здолбунівського району — свято Світочів у музеї Уласа Самчука, а віднедавна — і в музеї Бориса Тена; Свято козацької слави у Пляшіві Радивилівського району, Козацький редут у Дубенському районі; Гутвинський меморіал УПА у Костопільському районі.

Своє мистецтво продемонстрували просвітянські колективи

Просвітяни біля пам’ятника Т. Шевченку.
На передньому плані — С. Васильчук, М. Нестерчук, М. Федоришин

Урочисте зібрання тепло привітав і благословив митрополит Рівненський та Острозький УПЦ Київського патріархату Євсевій.

Найвищими нагородами Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка — медаллю “Будівничий України” нагороджено письменника, члена обласного правління, заслуженого журналіста України Євгена Шморгуна; ветерана просвітянського руху на Рівненщині, члена правління Рівненського міського об’єднання Євгенію Гладунову-Борейко; голову Рівненського міського об’єднання, заступника начальника Управління освіти Рівненського міськвиконкому Катерину Сичик.

Когорту подвижників національно-просвітницького руху на Рівненщині відзначено почесними грамотами та подяками ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, а також грамотами облоб’єднання.

Учасників святкового зібрання від Рівненської обласної влади привітав та вручив нагороди в. о. голови Рівненської ОДА Степан Павлюк.

Робота Рівненської “Просвіти” дає свої результати. У місті один із майданів носить ім’я “Просвіти”, посаджено однойменний парк, встановлено пам’ятники Симону Петлюрі, Климу Савуру, полеглим за Україну.

Найголовнішим досягненням просвітяни вважають те, що в системі освіти міста немає жодного класу з російською мовою навчання.

У виступах просвітян звучала глибока стурбованість відсутністю державної національної мовно-культурної політики. Руйнується духовний світ українців, моральні закони, система звичаїв і традицій.

У “Просвіти” роботи дуже багато: нести своєму народові Світло і Правду.

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження. Поч. у 2003—2006 рр.,
ч. 4, 15, 20, 25, 28, 34, 44 за 2007 р.

Артемченко А. В., Бевця Н. С., Покотило Г. Т., Назаренко І. В., Криворотенко В., Манайло А. Н., Кушил В. І., Солодовник О. В., Мичур Н. Н., Черевко В. Ф., с. Новопетрівці Магдалинівського району Дніпропетровської обл.	98,00
Біла В. А., м. Дніпропетровськ	558,00
Білявська (ім’я не вказано), м. Київ	200,00
Касьян М. Д., м. Біла Церква Київської обл.	100,00
Кіровоградська міська організація ветеранів Великої Вітчизняної війни (ч/з Голець І. Ф.)	217,00
Козак Т. М.	100,00
Костюки, Офлідіс, Уманські, м. Северодонецьк Луганської обл.	20,00
Лагно А. А., м. Київ	350,00
Левчук І. І.	135,00
Осмоловська Л. В., м. Київ	50,00
Самарець А. П., м. Дніпропетровськ	20,00
Тарадай О. І., м. Червоноград Львівської обл. (2 внески по 25 грн.)	50,00
Трофимчук М. І., м. Новоград-Волинський Житомирської обл.	150,12
Улич Н. П., м. Одеса	200,00
Шандровська М. П., м. Заліщики Тернопільської обл.	30,00
Шелест О. К., м. Рівне	30,00
Шклярчук Е. З., м. Запоріжжя	100,00

Олександр ВОЛОЩУК

Після приходу на Рівненщину радянської влади утвердження партійно-радянського режиму з примусовою колективізацією і політичними репресіями викликало в місцевого населення спротив.

За умов, коли суспільству нав’язували єдину комуністичну ідеологію та матеріалістичний світогляд, про “Просвіту”, яка була носієм української національної та християнської ідей, не могло бути й мови.

Просвітяни, які уникли репресій окупаційних структур польської, фашистської та радянської влади, як найбільш національно свідомий прошарок суспільства, упродовж 40—50-х років боролися у лавах підпілля ОУН—УПА з військами і спецгрупами НКВС, радянськими партизанами, “істребительними батальйонами”, групами сприяння міліції, самооборони та “сексотів”. Для багатьох боротьба продовжувалася й у сталінських концтаборах, в’язницях, заокеанській еміграції.

Дух боротьби не міг згаснути остаточно, він оселився в серцях нового покоління, народженого в 30-х роках, у пам’яті якого лишилися образи повстанців, членів їхніх родин живими легендами. Смерть Сталіна 1953 року та розвінчання культу його особи на ХХ (1956 р.) з’їзді КПРС утверджували у свідомості мас розуміння диктаторського характеру радянського ладу, злочинної, антинародної суті ідеології та діяльності компартії.

Наслідком “відлиги” 1956—1959 років стало звільнення з таборів мільйонів репре-

ВОЛИНСЬКІ ДИСИДЕНТИ

сованих, серед яких було багато діячів культури, мистецтва, науки, а також поява нової генерації творчої молоді “шістдесятників”: Василь Симоненко, Ліна Костенко, Василь Стус, Іван Драч, Павло Мовчан, критики Іван Дзюба, Іван Світличний, Євген Сверстюк, В’ячеслав Чорновіл, художники Алла Горська, Опанас Заливаха, історик Валентин Мороз, кінорежисер Сергій Параджанов, юрист Левко Лук’яненко, генерал Петро Григоренко та багато інших.

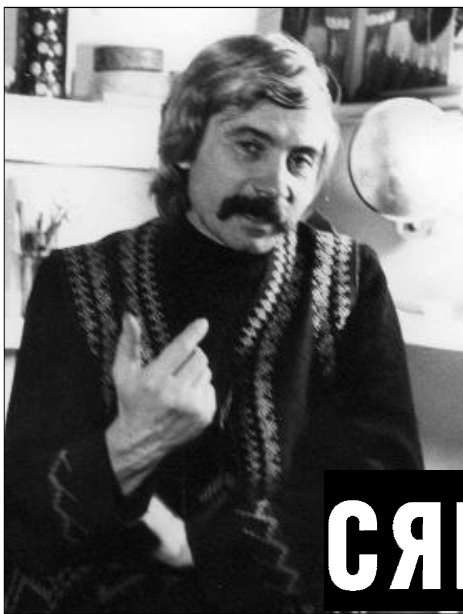
Дисидентсько-просвітницький рух на Рівненщині бере початок в кінці 60-х років зі створення осередків однодумців на основі фахових, родинних, товариських зв’язків.

Завданнями дисидентів були: викриття і роз’яснення беззаконня радянської влади у різних сферах життя суспільства; підтримка українських національних, духовних (релігійних) і культурних традицій; пошуки і читання літератури українських письменників та істориків дореволюційних часів та міжвоєнного періоду (Б. Лепкого, У. Самчука, М. Грушевського, П. Куліша тощо), літератури радянського періоду, яку вилучали з обігу за вказівкою КДБ; викриття компартійної політики денационалізації, тобто творення “нової історичної спільноти — радянського народу” з єдиною “мовою міжнародного спілкування” — російською; запис радіопередач “Свобода” і “Бі-бі-сі”, які стосувалися сус-

пільно-політичної ситуації в Україні і подача їх до самвидаву; розмноження, передрук та поширення праці І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, часопис “Український вісник” за редакцією В. Чорновола, інформаційних матеріалів “самвидаву” про політичні судові процеси в Україні, неопублікованих творів письменників-дисидентів; турбота про збереження пам’яток історії й культури, духовності.

Політичні репресії на Рівненщині розпочалися на початку 1972 року з арештів співробітниками КДБ членів родин Волощуків, Кульчинських, Симоновичів у Сарнах і Рівному. Слідство вели зі звинуваченнями за статтею 62 Карного кодексу УРСР “в антирадянській агітації та пропаганді”, зокрема, у розмноженні та поширенні праці І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, українського самвидаву. Слідчі КДБ намагалися цю справу оформити як групову. Справа до суду не дійшла, однак робота “п’ятого відділення” КДБ не припинилася. Дисиденти перебували під постійним наглядом органів та їхніх таємних агентів. До підозрюваних і тих, хто опинився “під ковпаком”, застосовували “виховні” заходи адміністративного впливу, суворі застереження, шантаж.

Дослідження дисидентсько-просвітянського руху на Рівненщині ще чекає на майбутніх допитливих істориків.

СЯЙВО З ГЛИБИН ДУШІ

Галина БУДНЯК,
член НСЖУ,
м. Сокиряни Чернівецької області

Коли вперше зайшла на подвір'я Олесь Федоровича, мені здалося, що потрапила на казкову галявину чи на знімальний майданчик, де мав би народитися фільм про нашу не таку вже й далеку минувшину. Щось дуже знайоме і рідне ввійшло в очі, що аж сльозою пройняло. І невеличка, схожа на стареньку чепурну бабусю, хатка, яку сторожить чудернацький лев, подібний до античних гомерівських героїв, і чимала купа хмизу, і клатик скопаної грядки, що спускається в яр, і годівничка для пташок, і високі яблуні та вишні — усі ці, так би мовити, атрибути сільського життя ніби перемістили мене в ті місця, де минуло дитинство, де ще молоді мої мама й тато, де ще живі бабуся, де велика родина за святковим столом...

Поки я була в полоні несподіваних вражень від побаченого і власних спогадів, Олесь Федорович зайшов у низенькі двері, задратовані різнокольоровими клатками тканини, а через якусь мить вийшов з картиною. Натюрморт “палав” насиченими барвами, та так, наче крізь важкі хмари раптом засяло сонце. Пейзаж “Зимові Сокиряни” в традиціях реалістичного мистецтва теж зігрівав душу світлими тонами. А майстер, бі-

лочолой, як його зима, остеронь спостерігаючи за моєю реакцією, крадькома ховав у своїх добрих очах усмішку-хитринку.

Один за одним “вишиковувалися” під стіною хати Олесь Семерні герої його художніх полотен: козак Мамай зі своїми думами, його бойові побратими, що йдуть на герць за Україну, селянська родина у Провідну неділю, українські мадонни з діточками на руках, поважне подружжя на бессарабському подвір'ї у день, коли прилетів лелека. А ось під однією широкою парасолькою ховаються від дощу дідуся із бабусею та їхнє нехитре господарство — півник та козеня... Кожна картина художника довго не відпускала мене, адже їх треба не тільки бачити, а й читати, розуміти їхній глибинний зміст, філософський підтекст.

— **Олесь Федоровичу, знаю з журналів, що Ви з дитинства не малювали, не закінчували художніх навчальних закладів. Тож звідки взялася оця потреба малювати?**

— Коли повернувся в Україну (а було мені тоді за 30) і побачив усю красу й багатство природи рідної землі, її людей, у мені щось перевернулося, ніби знову народився! — емоційно і щиро відповідає. — Отоді й почав малювати. У суворих казахських степах (Карагандинська область), у Джезказгані, куди примусово було переселено нашу сім'ю, в

умовах життя політв'язнів, нічого подібного не відчував...

Думаю, доречно навести відгук українського письменника Павла Загребельного про ранню творчість Олесь Семерні: “Я був вражений, коли побачив його перші дивовижні роботи, абсолютно несподівані для цього шофера з Миколаївщини, який не кінчав ніяких академій, училищ, ніде не вчився, який просто стихійно взяв пензлі, фарби і почав виспівувати те, що було в його душі. А душа у нього, судячи з його робіт, надзвичайно барвиста, багата, і те, що в ній було, — там не вміщалося. Він зрозумів, що не може обмежуватися тільки тим, що носив у собі, а повинен це віддати людям...”

І все ж на творчій ниві Олесь Федоровича трапилася людина, яка стала його вчителем і опорою, — мистецтвознавець Валерій Васильович Малина.

— А зараз я покажу свою майстерню, — усміхається Олесь Федорович і широким жестом запрошує мене туди, де задумане і вимріяне набуває змісту і форми.

З надзвичайною приємністю приймаю запрошення, адже ще зовсім недавно художник і чути не хотів про журналістів. Мовляв, вони йому й у Києві надокучили. Роздивляюся скромне охайне помешкання, яке водночас за житло і робоче місце. А господар каже, що йому до душі такий простий

побут, хоч опалювати хату треба дровами — він їх не розучився рубати, варити самотужки теж уміє — на мурованій плиті.

— Подивіться у вікно. Годівничку бачите? Сюди злітаються синички і так співають, і такі вони гарні, що надивитись на них не можу. Ці в'юнкі красуні додають мені наснаги до роботи, до життя... І за прикладом японського художника XVI століття Хokusая, шанованого мною Григорія Сковороди, який тікав від світу, я знайшов собі затишне місце якнайдалі від метушні, міської цивілізації — “у бур'янах”, де зорі падають у роси, де світлячки і цвіркуни не дають заснути...

Ось під цей божественно-умиротворений акомпанемент народжуються рукотворні дива, його улюблені діти, в яких багата уява Майстра асоціює мерехтіння отих живих створінь із повільним світом та людськими — з народною — традицією чи бандури. Це художні полотна понад 600, серед яких Семерні.

Багато картин придбали шанувальники з 26 країн світу, Національний музей образотворчого мистецтва, Музей народної архітектури та побуту, Київська галерея народних ремесел. Вони — у приватних колекціях П. Загребельного, Д. Павличка, О. Гончара, І. Малковича, Р. Горбовець та багатьох інших. За підтримки київської інтелігенції відбулося багато виставок митця. Кінорежисер Л. Анічкін зняв фільм про Олесь Семерню “Зачароване колесо життя”. Виставлялися картини також у США. І скрізь не переставали дивувати відвідувачів близькими за духом сюжетами, творчою манерою, силою сяйва, що йде з глибин душі цього щирого українця.

“...Внутрішня, органічна наснага його таланту така могутня, що мистець сам створює закони, притаманні тільки його картинам. Він ішов і йде від власного відчуття світу й людини. Картини Семерні структуровані філософським осмисленням баченого; і жанрова сцена, і портрети, і пейзаж, навіть натюрморт у нього завжди несуть закономірні в народнопісенній, суто національній метафоріці вагомні категорії буття людського — любов, добро, зло, смерть”.

Треба просто бачити, і тоді відкриється широта й правдивість творів Семерні, коріння якого — у джерелах нашої духовності. Недарма його ім'я занесено в книгу “Київський літопис XXI століття. Визначні імена та підприємства Держави Україна”.

СВІТЛО НА КІНЧИКУ ПЕНЗЛЯ

Ганна КОЗАЧЕНКО,
член правління
Українського фонду культури

“Живи праведно, і продовжаться літа твої...”

Шанують у нашому народі довгожителів, а особливо тих, які в поважні роки зберегли ясний розум і працездатність. Тож 90-ліття народного художника України Валентина Даниловича Бернадського широко відзначено в Криму, де живе і працює він ось уже багато десятиліть, і, як належить, у столиці.

Музей сучасного мистецтва на Подолі експонував величезну виставку живопису майстра з власної колекції і пишався, що мистець прибув на відкриття й особисто приймав захоплені привітання молодших колег і шанувальників. Трохи згодом 150 картин і малюнків різних років із майстерні художника представила киянам галерея “Шарм”, щоб і співвітчизники могли поповнити свої колекції. Адже творчий доробок Валентина Бернадського розлетівся по всьому світі. А найбільше — в колекціях сусідньої Росії. Уже в нинішньому тисячолітті, 2003 року йому, народному художникові України, присвоєно ще й звання народного художника Росії — за неоціненний внесок у культуру цієї держави.

Валентин Данилович народився в селі Озеряне Бобровицького району Чернігівщини, а вчився, як і наш Великий Тарас, на берегах Неви, у майстерні Б. Йогансона. Навчання перервала Велика Вітчизняна війна. Отож зазнав і голоду після арешту батька та в Ленінградську блокаду, і самаркандської евакуації, і фронту. Тільки в живописі ласкаво усміхнулася йому доля. Усміхається й досі.

1950 року Валентина Бернадського направили викладати в училище імені М. Само-

киша в Криму. Відтоді біографія його проста, без чудернацьких трюків долі. Хоч що писав маестро — краєвид, натюрморт, портрет чи складну багатофігурну картину — внутрішня сила його майстерного живопису діє на глядача, як сонячне світло на всю нашу планетну систему. Вільний соковитий мазок Валентина Бернадського — дивовижного колориста і тонкого психолога — то незбагненна мова Всесвіту, надзвичайно виразна і зрозуміла сердцю, але свідомість відмовляється розкласти її на складові. Звісно, мистецтвознавці досліджують, наприклад, як саме, яким співвідношенням кольорів досягає художник правдивості у портреті сивочолого ветерана — крізь постать його прочитується героїчна і переможна історія Чорноморського флоту у Великій Вітчизняній війні. Можли-

во, саме ті сторінки лихоліття, спільні для всього народу, спричинили потужний і неперервний потік радості, що переливається до глядача крізь картини Валентина Бернадського. Таких художників одиниці, вони наділені, крім високого таланту, ще й Божим даром осявати світ навколо своїх творів. Найпростіші вияви буття повоєнного Криму і життя краса краєвидів, наче зматеріалізоване сонячне світло в небесах, рослинах, горах чи узбережжі, спокої днів за книжкою десь на дачі, або ж у портретах колег чи рідних, чи майже випадкових знайомих, осанна праці на збиранні винограду й м'яка перемова хвиль морських — усе це в картинах Валентина Бернадського насичене такою переконливістю, що розбурханість столичного життя за вікнами галереї “Шарм” у центрі Печерська сприймаєш як тимчасову дріб'язкову суєту, нездатну придушити дух.

Розумні люди утримуються говорити про найдорожче у своєму житті, щоб не розхлюпати, зберегти його в серці незайманим,

щоб не зурочили заздрісні погляди. Живопис дев'яностолітнього Валентина Даниловича Бернадського, відразу стає глядачеві дуже близьким, незалежно від того, чи спроможний глядач придбати його. Адже на відміну від музейної експозиції, картини й етюди різних років, зокрема й 2007-го, що їх мистець передав до галереї, можуть “переселитися” в приватні помешкання, увійти в родину, щоб на багато поколінь вносити силу радості, зміцнюючи сім'ю і в силі, і в душі.

Перед будь-якою з представлених в експозиції картин ніби розсіяні негативні думки дивовижно переплавляються в сонячний згусток радості. Оця таїна особливо відчутна завдяки нетрадиційним інтер'єрам галерейних залів, де є затишні куточки, коли глядач легко опиняється за добре освітленою картиною сам на сам. І хочеться увібрати в пам'ять цілісним усе це багатство, і щоб продовжились до біблійних творчі роки нашого земляка, народного художника двох країн Валентина Даниловича Бернадського.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Ступаємо на Ваш поріг із Новорічними віншуваннями та Різдвяною Колядою — так велить наша споконвічна традиція, прадавня віра та християнський обов'язок. Неповторний чар святкових днів і святвечорів дає нам снагу на цілий Божий рік. Тож тепла і сонця Вашому дому, кожній людині — віри в свої сили і великої любові до України-неньки. Гарних звершень у всьому, до чого причетні Ваші розум та руки!

**Живімо з вірою, що “Нова радість стала” у кожному серці по всій Землі. Щасливого Нового року!
Христос Рождається!**

НОВИЙ РІК ПО-КРИМСЬКИ

Віктор ХОМЕНКО,
Крим

Здавна веселі свята з обрядами прощання й зустрічі Нового року на півострові зі строкатим етнічним складом стають приводом для вшанування традицій різних етносів і приязного спілкування задля гармонізації міжнаціональних відносин. Благодійність у ці дні теж не має національних і релігійних кордонів. Саме в час гостювань і казкових дійств спостерігаємо унікальне явище: на початку XXI століття в розмаїтій палітрі етнічних культур півострова з'являються спільні риси. Це результат свят, які яскраво виявляють взаємовплив і взаємопроникнення самобутніх культур, що органічно вписуються в минуле, сучасне й майбутнє Криму. Бо всіх на півострові пов'язують різні, але водночас спільні духовні й етнічні зв'язки: бажання добра, загальної злагоди й добробуту краєві й цілій Україні.

Активісти всіх тридцяти національно-культурних товариств, об'єднань і земляцств у містах і селах Криму напередбачили запрошують представників різних народів поласувати смачними стравами, ви-

готовленими за стародавніми рецептами, приєднатися до давніх співів, танців і видовищ, відзначити входини у прийдешній рік відповідно до вікових традицій кожного народу, діляться найкращими здобутками предків.

Заспів віншування входин у прийдешній рік зробили євреї. Вони в центрі Сімферополя спорудили велетенський семисвічник — мінору, біля якої роздавали перехожим новорічні свічки та пригощали ласощами національної кух-

ні. Давні, вже нечисленні, кримські караїми, про походження яких досі сперечаються вчені, частують друзів уже зранку своїми ушлявленими пиріжками. Адже за їхнім календарем — Улуг-ата сеневи (рахунок Великого батька) доба стартує з появою першої зірки. Саме тому свої урочистості караїми починають завжди раніше, навіть якщо вони збігаються зі святами інших народів. Ще менш численні й таємничі за походженням іудеї-кримчаки на Новий рік — Решошона пригощають друзів фаршированою рибкою, м'ясним бульйоном, смаженою куркою чи гускою — кізірнаг, тушкованим м'ясом — тавете, розмаїтими солодощами, пиріжками — кубете, пончиками — локма.

Кримські татари Йил Геджесі (Новий рік) відзначають з усіма родичами, друзями й сусідами як родинне свято: колядками й головною стравою яні кобетесі — новорічним пирогом з м'ясом і рисом.

У кримських корейців новорічні свята супроводжуються шанобливими поклонами всім і тривають 15 днів, але найурочистішим вважають перший день (соль нар). Крім традиційної рисової каші, всіх пригощають тток-куком, що нагадує український суп з галушками, тіль-

ки рисовими. Місцеві литовці найурочистіше відзначають Різдво — каледос, подають гостям святкову вечерю зі старовинних традиційних страв: кислого киселю, пареного гороху чи пшениці з медом, дрібних сухариків з солодким маковим молоком, грибів і оселедців. Влаштовують карнавальну “ходу королів”, що зображують трьох волхвів, “ангелів”, “чортів”, “півнів”, запалюють соломку, “стріляють” нагайками тощо.

Кримські німці й естонці яскраво святкують початок Нового року — день Сильвестра. Збираються пограти в карти й випити пива, з дзвонами, стріляючи з рушниць, ходять вулицями, співають, бажають кожному щастя, роздають подарунки — кренделі, фігурне печиво не лише малечі, молодим і старим, а всім, кого зустрічають. Завершує Різдвяний цикл свято Трьох королів — Хрещення.

Поляки особливо радісно відзначають у ці дні Святих Миколая, Андрія, Степана, Люції та Різдво, на яке носять хлібні снопи — дзяди й календи — коляди, пригощають різносоломи, супами — жур, киселями, слив'янками, кутею.

Врешті, дійства й традиції зимових свят кримських слов'ян: поляків, литовців, білорусів, росіян, болгар, чехів, словаків — дуже схожі на давні українські: зі свічками, обов'язковим посипанням сусідів, родичів і добрих людей житом-пшеницею та всякою пашницею, з кутею, співами, танцями. Багато спільного мають ці свята з давніми традиціями кримських вірменів, угорців, азербайджанців, греків,

італійців, казахів, киргизів, циган... Бо ж усі чекають від Нового року добра, успіхів, здійснення мрій, добробуту.

Спілкуючись та бажаючи один одному щастя в Новому році, кримчани різних національностей особливо люблять наголосити в новорічних тостах: саме культура — випробувана часом форма суспільних відносин, точний образ людини, акт перетворення тимчасового на вічне, звичного — на унікальне, запорука добросусідства. Тільки там, де є культура, людина може стати Людиною. Культура — це Людина. Культура — це Держава. Без культури нема й не може бути України. Українська культура у кримському суцвітті національних культур не може вмерти, доки живий на світі хоч один наш земляк, що усвідомлює своє призначення: зберегти для прийдешніх поколінь мову, традиції, вдячність предкам, віру в Бога. Тож сійся, родися, радуйся, Земле, на щастя й здоров'я, на Новий рік, на довгий вік!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Ірина СТЕЛЬМАХ
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69
Черговий редактор
Валентина ДАВИДЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.com.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301252
Наклад номера — 9000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

● VOX POPULI

Закінчення. Початок на с. 1

У ДОБРУ ПУТЬ! У НОВИЙ РІК!

Олександр, студент:

1) Цьогоріч я вступив в Академію водного транспорту на економічний факультет — це моє головне досягнення і здобуток. Були радощі й розчарування, але, дякувати Богу, обійшлося без надзвичайних ситуацій, а отже, рік можна вважати плідним та успішним.

2) Основне завдання на цей рік — знайти роботу, бажано за фахом. Прагну розвиватися і в професійному, і в духовному напрямках. Сподіваюся, що 2008 рік буде прибутковим. Українці заслуговують більших достатків і вже давно пора задуматися над духовними питаннями та проблемами.

3) Вітаю всіх українців з Новим роком та Різдвом Христовим! Щиро бажаю щастя, успіхів у здійсненні задумів та міцного здоров'я на довгі роки. Нехай ці веселі свята принесуть у дім кожного радість, затишок і добробут, а наступний рік стане для нашої рідної України роком миру, злагоди та процвітання.

Юрій, підприємець:

1) У мене був дуже успішний рік. Я вдячний Богу за все те, що він дав мені й моїй сім'ї, а саме — народження онука, на якого ми всі так давно чекали.

2) Сподіваюся, що наступний рік буде сповнений миру, злагоди і добра. Певен, невдовзі загояться рани, що з важкої руки російських політиків ділять Україну на захід і схід, і наша країна залишиться єдиною.

3) Вірю, що український народ востаннє позбудеться опіки старшого брата, і з приходом до влади справжнього національного державницького уряду на чолі з прем'єр-міністром Юлією Тимошенко рівень життя українського народу наблизиться до рівня європейської спільноти. Щастя їй у нелегкій справі!

Галина, продавець:

1) Вдячна, що нарешті цей рік скінчився. Живеться важко, зар-

плата маленька, нічого хорошого не трапляється. Єдине, що тішить, то це новий прем'єр.

2) Юлія Володимирівна багато чого запланувала, тож сподіватимусь, що вона дотримає слова і виконає обіцянки. Мені особисто нічого не треба, а ось дітям і онукам хотілося б забезпечити гідне життя, і щоб у новому році вони ні в чому не мали потреби.

3) Бажаю, щоб новий 2008 рік приніс нам не лише зміну уряду, а справжні зміни в нашій державі на шляху до процвітання і добробуту. Україна заслуговує на це. Дасть Бог, і тисячі працюючих, талановитих людей повернуться після заробітчанства в свою країну, де зможуть працювати, виховувати дітей, жити на Батьківщині. Поздоровляю всіх, хто за демократію і за нову Україну.

Станіслав, лікар-кардіолог:

1) Звичайно, протягом року були труднощі, але зараз уже не пам'ятаю поганого. Порадувало те, що виплатили заборгованість із зарплати. А нещодавно Юлію Тимошенко обрали прем'єром — це найрадісніша новина за рік!

2) Сподіваюся на підвищення зарплат і пенсій, покращення особистого достатку, мрію про відпочинок для себе і своєї сім'ї і, звичайно ж, маю надію, що Україна перестане балансувати між двома політичними силами і віднайде так часто згадувану стабільність. Нехай український народ стане благополучним у матеріальному і духовному плані.

3) Щирісердно вітаю всіх із Новим 2008 роком та Різдвом Христовим і бажаю, щоб наступний рік приніс із собою тепло, спокій і любов. Щоб у наших душах ніколи не згасав вогонь надії, любові й добра! У добру путь — у Новий рік!

Віталій, Дід Мороз:

1) Рік, що минає, приніс кожному з нас чимало приємних миттєвостей і незабутніх вражень. Хай у рік Пацюка їх буде набагато більше. Щодо мене, то я нарешті розраховався з кредитами на автомобіль. Тепер почуваюся вільною людиною.

2) Не чекаю на дива у новому році. У мене одна-єдина мрія — забрати свого сина жити до себе у Київ. А все інше додасться.

3) Бажаю всім українцям, щоб життєві труднощі та негаразди не збили вас із обраного шляху, і ви зуміли протистояти витівкам непередбачуваної долі. А Фортуна хай супроводжує всі миті вашого життя

і допомагає у здійсненні найнеймовірніших задумів. Бережіть і цінуйте знайдене кохання, а якщо ще не зустріли — пильнуйте! Адже хто шукає, обов'язково знаходить.

Ольга, педагог:

1) Кожний рік — як казка. І цей не виняток. За 2007 рік я встигла допомогти полтавським дітям-сиротам, що потребували одягу, їжі, медикаментів та звичайної людської уваги. Зараз, наприклад, приїхала до Києва, щоб попросити для них квитки на новорічні ялинки, бо дітям багато не треба на свято — цукерки, вистава і можливість відчувати себе повноцінними.

2) Кожний рік має бути кращим, ніж попередній. Сподіваюся, що люди стануть добрішими й уважнішими одне до одного. Не тільки краса врятує світ, а ще й любов — я щиро вірю в це.

3) Хочу побажати народові України віри у власні сили, бо українці — працююча, грамотна, красива нація. Головне — не губити свій зв'язок з предками, бо саме це нас єднає. Хочу, щоб люди не забували вітати своїх батьків, літніх людей та ветеранів, і закликаю всіх не шкодувати теплих слів, яких вони так потребують і чекають від нас.

Микола, пенсіонер:

1) Незважаючи на політичні шарпання в країні, рік минув тихо і спокійно. Дякувати Богу, обрали прем'єром Юлію, а отже, можна жити з надією на краще майбутнє, а не чекати на чергову кризу.

2) Ми знову маємо український уряд, тож молитимусь, щоб цього разу йому все вдалося. Якщо буде лад у країні, то і люди житимуть гідно. Можливо, буде важко, але ми пишаємося, що ми — українці, і віримо в тих, кого обрали.

3) Дай, Боже, мудрості і взаєморозуміння. Дай, Боже, розуму і часу на аналіз своїх і чужих помилок та дурниць. Відходять ті, хто жили, несучи ідеї добра і сили духу по таборах і тюрмах, вирости ті, кого вчили неправди й пристосування... Зникла еліта, а з нею — високі поняття честі, вірності, порядності та доброчисливості. І не усміхаймося іронічно на ці “ідеалістичні” рядки, бо це доказ, що й собі не віримо. Подумаймо спокійно у новорічні та різдвяні дні, що можемо зробити, де прислужитися. Світ наших дітей і онуків завдяки нам має стати трохи кращим. Не марнуймо часу.

Тетяна, провізор:

1) Рік минув дуже швидко. Мабуть, тому, що подій було чимало —

переїхали у нову квартиру, син обрав професію, зміни у системі роботи. А на макрорівні — звичайно ж, турбувалися про свою країну, бо жили майже цілий рік у невизначеності. Трошки втомилися від виборів.

2) З кожним роком жити дедалі важче. Дуже хочу, щоб у країні з'явилася стабільність, і я була б упевнена у завтрашньому дні. У новому році чекаю на те, що Україна нарешті знайде свій шлях і відчуженість європейської спільноти.

3) Бажаю нам усім насамперед здоров'я, миру та злагоди в сім'ї. Будьте першими і найкращими, успіху кожному з нас і нашій країні. Нехай цей рік буде довгим і щасливим для всіх патріотів своєї держави, чиє серце палає навіки та ніколи не згасне.

Віктор, програміст:

1) 2007 рік майже не лишив спогадів. У мене нічого надзвичайного не відбулося, окрім того, що з'явилася можливість виїхати жити за кордон.

2) Від нового року не чекаю особливих змін, бо просто не вірю, що до влади прийшли чесні й зацікавлені в процвітанні України та її народу люди. Дуже насторожує минуле багатьох новітніх політиків. За мить не зміняться ані податкові

служби, ані митники, ані глави адміністрацій і багато інших можливо-владців, хто роками дер і брав з народу все, що можна, без страху і докору. Комунальні служби не запрацюють краще, тепло і гаряча вода як були лише на вибори і на свято, так і будуть. Замки і садиби можновладців та їхніх родичів як зростали, так і зростатимуть. Список можна продовжити. Гірко, а так кортить жити, а не виживати на Батьківщині. Але тут за роботу не гроші платять, а видають на існування, та й то напівголодне.

3) Найважливіше — це здоров'я. У новому році бажаю всім ходити в аптеку тільки по вітамін.

Алла, студентка:

1) Рік минув чудово. Я вступила до омріяного університету на спеціальність “Видавнича справа та редагування”. Дуже хочу бути журналістом та редактором. Одна з мрій здійснилася.

2) Хочу спробувати свої сили у журналістиці й удосконалити навички та вміння на професійній стежці. Сподіваюся, досягну успіхів. А ще хочу, аби люди стали добрішими і нарешті усвідомили наш стародавній девіз: “Людина з Людиною разом”.

3) Вітаю всіх із Новим роком та Різдвом Христовим. Нехай ці свята — вісники оновлення, мрій і сподівань — принесуть нам добро, мир і достаток. Бажаю, щоб у новому році ми зробили все, про що так давно мріяли. Вірю, що ми відчемо турботу і тепло друзів та близьких людей. Щастя, міцного здоров'я та здійснення найзаповітніших бажань!

Спілкувалася
Марія СКРИННИК

Фото
Олександра ЛИТВИНЕНКА

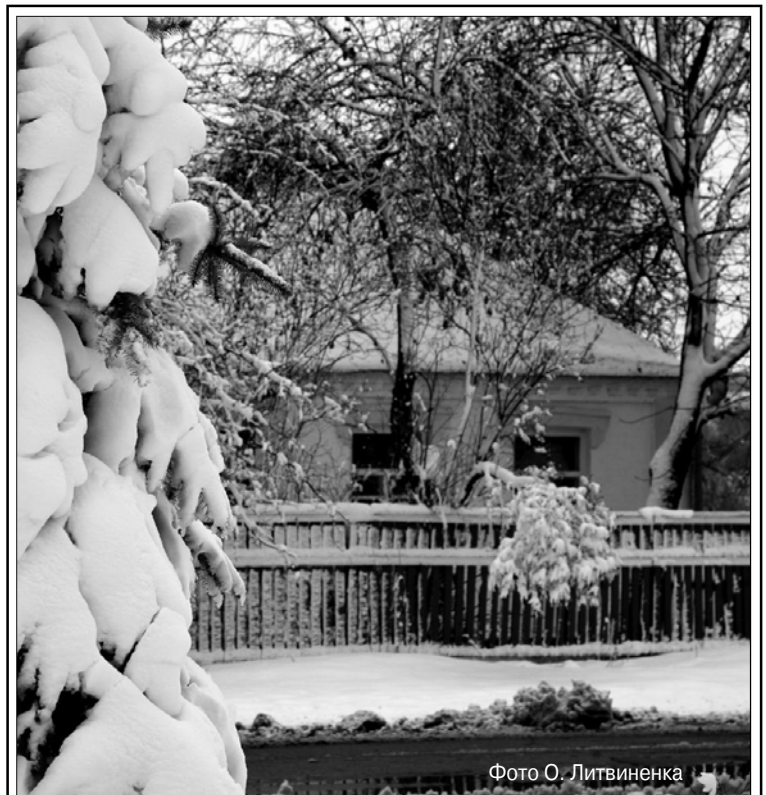

Фото О. Литвиненка

Біла казка першого снігу

ПАВЛО МОВЧАН: «ПОПЕРЕДУ — ВАЖКІ ШЛЯХИ І ВИСОКІ БАР'ЄРИ»

— Павле Михайловичу, як Ви прокоментуєте перемогу померанцевих блоків у Верховній Раді під час голосування за Прем'єр-міністра Юлію Тимошенко?

— Це давноочікувана перемога, суспільне очікування. Треба було лише пройти формальні речі. Отже, це відбулося, прем'єра обрано. Але не менш значуща справа — яка у неї команда. Адже ми знаємо, що вирішують не окремі особистості, а командний принцип. Залежно від того, як буде укомплектовано команду прем'єра, говоритимемо, чи відбудеться український прорив, чи ні. Принаймні він відбувся в дуже важливій політичній площині. Нарешті, на 17-му році нашого державницького життя, демократичні сили, об'єднавшись, здобули найважливіші позиції у законодавчій і виконавчій владі.

Але тепер перед головою Верховної Ради, прем'єром стоять також великі проблеми. Без змін у Генеральній прокуратурі, без залучення судової гілки влади, без адміністративних реформ, без зміни всієї команди, яка є фактичним розпорядником обласних бюджетів (ідеється про голів обласних адміністрацій), очікувати позитивних зрушень дуже важко. Якщо Президент держави буде діяти так, як сьогодні, не узгоджуючи своїх позицій, знаючи, що потенційним лідером є не Кириленко, не Яценюк чи ще якісь особи з “На-

шої України”, а Юлія Тимошенко від демократичних національних сил. І робити такі зміни, які відбуваються на наших очах. Наприклад, у Києві, коли призначають голів районних адміністрацій на догоду ненависній українському духу, українській інтелігенції, врешті, самим киянам особистості, якій надається формальна і неформальна підтримка. Тут виникає багато запитань — очевидно, що існують дуже серйозні бар'єри. Якщо ж ми разом працюємо — і Президент, і уряд, і Верховна Рада, тоді український прорив може відбутися.

При цій пограбованій Україні, яка дісталася урядові Юлії Тимошенко, при тих тарифах на енергоносії, при тій швидкості інфляції говорити про якісь завтрашні радісні дні, коли очікування перейдуть у реальну подячність, дуже важко.

Є багато запитань тепер уже не до Юлії Тимошенко. Вона визначилася зі своєю програмою, з квотами. Тепер, коли, всупереч здоровому глузду, половина виконавчої влади, навіть більшість, враховуючи силові структури, відійшла від Юлії Тимошенко до “Нашої України”, що має у два з лишком рази менше мандатів, і на тих самих принципах формується керівництво Верховної Ради, де опозиції, незрозуміло чому, віддають провідні комітети, які будуть гальмувати вкрай потрібні зміни, то все це свідчить: попереду — дуже важкі шляхи і високі бар'єри. Але доведеться працювати “понад бар'єрами”.

— До того ж втратили чимало часу?

— Дуже багато втрачено і дуже багато змарновано. Скільки вже відбулося приватизацій, скільки земель розпродано!

— Це те, про що говорила у своєму виступі перед голосуванням у парламенті Юлія Тимошенко: про розграбування України.

— До останніх днів тягли. Наведу приклад, скажімо, щодо заповідної території в Кончі-Заспі. Продали величезний шмат землі, де будуватимуть якесь котеджне містечко для дуже багатих. І кому продали? Чоловікові, який живе у Відні, який не є громадянином України, а громадянином Ізраїлю. Йому надано 240 гектарів. Чому це робиться? Зрозуміла річ, що через хабарі. Хабарництво досягло свого апогею, і це тільки один факт, а їх же тисячі, мільйони.

— Тобто спадщина новому урядові дісталася нелегка.

— Надзвичайно!

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

ЛІЛІЯ ГРИГОРОВИЧ: «ПРОСВІТНИЦТВО ДОПОМАГАЄ НАМ ПІЗНАТИ СЕБЕ, СВОЮ ІСТОРІЮ»

— Пані Ліліє, чи можливо і чи вдається поєднувати просвітницьку і політичну діяльність?

— Не просто можна, а й треба це робити. Так склалося, що я — одна з трьох жінок — депутатів парламенту п'яти скликань, разом з Юлією Тимошенко і Катериною Самойлик. Так-от, я працюю в цьому напрямі. Мені як галичанці, дочці українського священика, здавалося, що я добре знаю історію моєї країни. Виявилось, що багато ще не знаю. Трохи знала про Голодомор, трохи — про УПА. Але недавно прочитала дослідження, історичні розвідки, які стали відомі лише нині. І вважаю, що коли займаєшся державотворенням, то повинен дедалі більше дізнаватися про ту “терра інкогніта”, якою є для нас українська історія. Тому потрібне просвітництво. Особливо коли виникає питання, яким має бути формат національної ідеї, формат міжнародного співробітництва у глобалізованому інформаційному суспільстві. Це не-

В інтерв'ю нашій газеті депутат парламенту (фракція НУНС), голова Союзу українців ЛІЛІЯ ГРИГОРОВИЧ розмірковує про духовність, поєднання просвітницької і політичної діяльності, свободу слова і українські мас-медіа.

одмінний атрибут — просвітницька робота. Очевидно, що люди просто непоінформовані. 70 років їх переконували, що Бога нема, буде комунізм, Павлик Морозов і Каганович — друзі, а ось Шухевич, Грушевський, Петлюра — вороги. І доки не прочитаєш про одних і других, якщо ти справді “гомо сапієнс”, а не суб'єкт пропаганди, яку демагогічно вели десятки років, доти важко про щось судити. Тому — просвіта і ще раз просвіта.

— Ви прагнете відстоювати українську національну ідею у стінах парламенту?

— Звичайно, ми дуже хотіли відзначити річниця

великих постатей України на загальнонаціональному рівні. На жаль, ані щодо Багряного, ані щодо Огієн-ка це не вдалося, бо не мали парламентської більшості.

У нас часто критикують і першу, й другу, і третю владу. Та я б хотіла закинути докір і нашій четвертій владі — засобам масової інформації. Ми живемо в інформаційну епоху, маємо перейти до суспільства гуманістичного. Щоб до нього перейти,

проводирем буде не перша, не друга чи третя влада, а саме четверта. Зверніть увагу: з 1950 до 1990 року людство подвоювало обсяг нагромадженої інформації кожні 10 років, а починаючи з 1990-го — щороку. Але куди йде наша четверта влада? Якщо десь хтось не вкрав, не вбив, не сходять з рейок поїзди, не горять ліси — то це вже не новини. Випуски новин ніколи не починаються з позитиву.

— Ви досить строго судите наші медіа...

— Тоді поговоримо про їхню тенденційність. Якби нашій державі було років 150, я погодилася би з журналістами, коли вони говорять про створення коаліції: “Знову, вкотре вже...” А тут уперше за 14 років обираємо демократичного Президента, вперше за 16 років створюємо демократичну коаліцію. Чому не вийшло минулого разу? А феномен бездержавності нації? А відсутність національної еліти, яка б уміла домовлятися не в інтересах великоросійських чи великопольських? Подивімося об'єктивно: 23 листопада зайшли в парламент, 26 утворили коаліцію, з першого разу обрали спікера.

Стосовно мас-медіа, то я б хотіла, щоб кожний телеканал підняв з архіву те, що показував. Дуже не хотілось би, щоб інформаційну зброю застосовували в Україні проти України.

Вів бесіду
Петро АНТОНЕНКО

ПАМ'ЯТІ СИМОНА ПЕТЛЮРИ

У Полтаві створено міський громадський комітет з увічнення пам'яті Симона Петлюри. До нього увійшли представники низки громадських та політичних організацій обласного центру: Української народної партії, Народного Союзу “Наша Україна”, Народного руху України, “Української справи”, ВУТ “Просвіта”, “Молодіжної взаємодії”, “Молодої Просвіти”, Національної спілки письменників України, “Молодого Народного руху”, “Національного Альянсу”, Організації українських націоналістів, Жіночої громади Полтавщини.

Головне завдання комітету — об'єднання зусиль патріотичних організацій та полтавської громади для спорудження пам'ятника Голові Директорії УНР Симону Петлюрі та перейменування однієї з центральних вулиць міста на його честь. Комітет добиватиметься своєї мети шляхом висвітлення і широкого громадського обговорення вшанування Симона Петлюри у Полтаві.

“Громадські слухання, індивідуальна робота з депутатами міської ради, відкриті звернення до керівництва міста, області й держави — ось деякі з методів нашої роботи, — каже координатор громадського комітету Олексій

Логвінов. — Ми хочемо, щоб кожен депутат усвідомив: виступаючи проти вшанування Петлюри, він виступає проти України і всього українського народу. Історики вже давно дали об'єктивну оцінку постаті Симона Петлюри — він один із найвидатніших творців незалежної Української держави. Тому ставлення до нього — “лакусовий папірець”, який показує, чи хоче людина добра українському народові й державі, чи навпаки — працює на їхнє знищення”.

Громадський комітет закликає всіх небайдужих полтавців приєднуватися до спільної боротьби за українську Україну. Докладніше про те, як долучитися до роботи, можна дізнатися на офіційному веб-сайті комітету — www.petlura.poltava.ua.

УНП ВВАЖАЄ ЗАЯВУ РОСІЙСЬКОГО МЗС «БЕЗПРЕЦЕДЕНТНИМ ВТРУЧАННЯМ У ВНУТРІШНІ СПРАВИ УКРАЇНИ»

“Безпрецедентним втручанням у внутрішні справи України” вважає Українська народна партія заяву російського МЗС “у зв'язку з антиросійськими проявами на Україні”, оприлюднену 14 грудня 2007 р.

“У цьому документі російські дипломати вкотре висловлюють обурення діями української влади у контексті відновлення історичної правди українського народу — зокрема, перейменування вулиць в українських містах, вшануванням на державному рівні українських національних героїв та жертв Голодомору 1932—33 рр., кваліфікуючи їх як вияв “русофобських настроїв”, — ідеться у Заяві УНП.

Українська народна партія заявляє, що “русофобія” в Україні — “витвір фантазії російського МЗС”, оскільки “жодного судового звернення з приводу утисків прав росіян в Україні не було зафіксовано, як і не було порушено жодної судової справи за цим фактом у Європейському Суді з прав людини”.

УНП також звертає увагу на те, що “стан забезпечення національних, культурних та духовних потреб росіян в Україні перебуває

на незрівнянно вищому рівні, ніж українців у Росії”. “Підтвердження цього — сотні шкіл із російською мовою навчання в Україні та лише одна українська школа в Російській Федерації, а також накладі газет російською та українською мовами відповідно в Україні та РФ, національні бібліотеки та церкви”, — ідеться в Заяві УНП.

Натомість УНП вважає “вартим уваги міжнародної спільноти факт розорення поховання у Хімках загиблих захисників Москви і знищення пам'ятника українському льотчикові Василеві Пойденку у підмосковному місті Апреловка та нещодавнє знищення фондів Української бібліотеки в Москві”.

“Спроба змусити Україну писати свою історію та творити пантеон національних героїв з дозволу Росії — це імперська традиція, від якої Російській Федерації слід відмовитися. Ми переконані, що будувати взаємовигідні й дружні відносини наших народів можливо лише, виходячи із взаємоповаги України та Російської Федерації як рівноправних суверенних держав”, — зазначено в Заяві Української народної партії.

Ніна ГНАТЮК
Фото Євгена БУКЕТА

Коли йшла на засідання “круглого столу”, який організували Міністерство культури і туризму України, Міжнародна організація “Жіноча громада” та Конгрес української інтелігенції, що відбувався в актовій залі Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, пригадувалися слова незабутнього майстра сонетів і октав, невтомного творця і дбайливого охоронця мовних скарбів народу:

*Як парость виноградної лози,
Плекайте мову.*

*Пильно й ненастанно
Політь бур’ян.*

Чистіша від сльози

Вона хай буде.

Вірно і слухняно

Нехай вона

щоразу служить вам,

Хоч і живе

своїм живим життям.

Якби Максим Тадейович жив досі, смутку і печалі майстра не було б меж: і виноградники повирубували, сквери, а нерідко й родючі поля позаростали бур’янами, та й сама мова так забур’янена, що вже не чистіша від сльози, а часто нагадує стічні води. Та й звідки чекати турботи про культуру, духовність, збереження мовного розмаїття, коли нерідко найвищі державні чини зі своїх всемогутніх трибун заявляють про те, що національна ідея не спрацювала, треба надати статус державної російській мові, бо наша рідна мова досі їм стає поперек горла.

У просторій залі зібралися академіки, керівники і викладачі університетів, інститутів, учителі, письменники, журналісти, видавці — всі ті, кому болить мовна ситуація в молодій незалежній державі. “Українська мова в системі вищої та середньої освіти України” — такою була тема обговорення.

Відкрила засідання член Президії МО “Жіноча громада”, доцент Київського національного університету ім. Т. Шевченка Юлія Солод. Вона наголосила, що утвердження державності української мови та її захист — то право і обов’язок громадянського суспільства. Але оскільки держава наша молода, громадянські інституції ще не скрізь працюють на повну силу, рівень національної свідомості у значній частині людей невисокий, тому, зважаючи на таку складну ситуацію в суспільстві, потрібна увага до цих проблем з боку держави. Мовне питання має турбувати і зобов’язувати до праці не лише науковців, просвітян, представників інших організацій. Це питання насамперед безпеки держави. Бо якщо преса, радіо, телебачення працюють іноземною мовою, коли навіть у парламенті країни з усіх тих, хто представляє інтереси держави, не звучить державна мова, то про яку безпеку йдеться? Недарма лідери Росії заявляють про те, що територія Росії там, де панує російська мова. Тут є над чим задуматися.

Поет, народний депутат України, голова Конгресу української інтелігенції Іван Драч присвятив свій виступ багатству і красі рідної мови. Словниковий реєстр української мови налічує кілька сотень тисяч слів. Скільки у тому мовному океані слів полісемічних, що нагадують коштовні перли! Приміром, відомий український письменник, політв’язень Олесь Бердник назвав свою доньку Громолицею. Думалося, що це ім’я пов’язане з небом, громом. А виявилось, що громолиця — це трісочка з дерева, обпаленого блискавкою. Отож маємо знати й оберегати нашу мо-

Професор Олександр Пономарів та поет Іван Драч

ву, бо кожне словечко в ній як громиця: так довго і так часто ворожі блискавки били, обпалювали могутнє дерево нашої рідної мови.

“Державна мова: статус, стан і перспективи” — такою була тема доповіді академіка, директора Інституту літератури НАНУ, радника Президента України Миколи Жулинського.

Хоч сплило уже 16 років незалежності України, а досі не закладено ідейно-світоглядного фундаменту національної віри, а без неї нема ні людської гідності, ні морального ідеалу. З настанням незалежності до влади прийшла не національно свідомо еліта, а комуністичні й комсомольські апарати, що пристосувалися, перефарбувалися і зайняли керівні крісла. Відбулася приватизація політики, створено олігархопартії, влада комерціалізувалася, а мораль витіснено на узбіччя.

Безумовно, без пріоритету національної культури, мови, споконвічних духовних цінностей не зможемо вийти на магістралі європейської спільноти, світові обшири. Щоб нас прийняли там, треба створити український цивілізований образ.

Маємо величезні багатства, та не можемо гідно і бережно ними розпорядитися. Європа демонструє цивілізацію єдності, любові, поваги до людини. Зрозуміло, що в Європі теж є проблеми, але це не означає, що ми не повинні бути з нею.

Не можемо забувати, що проблема мови церкви — важливий фактор. Тут варто згадати слова Папи Івана Павла II з його виступу перед киянами: “Найсвятіше диво Покрови України, допоможи, щоб вони не забували свого імені”. А духовна ідентичність наших громадян може бути лише завдяки культивуванню рідної мови.

Пам’ятаймо, що у глобалізованому світі зараз триває конкуренція мов. 72 відсотки всіх інтернет-сайтів — англійською, 7 — німецькою, 3 — французькою, іспанською, японською. Який відсоток українською?

Як передбачають учені, наприкінці третього тисячоліття може зникнути половина з нині діючих 7 000 мов. Упродовж кожних двох тижнів зникає одна мова, а з нею — культура, традиції.

Що робити, щоб до зниклих мов не ввійшла українська, адже вона — одна з найбагатших? 42 мільйони слововживань має лінгвістичний реєстр української мови. Підготовлено 20 томів тлумачного словника. Хіба таке багатство можна втратити? Хіба можна спо-

кійно спостерігати, як забувають, зневажають, топчуть, паплюжать мову великої нації?

На жаль, маємо сьогодні кризу освіти в Україні. Чи не тому інтелектуальний рівень молоді невпинно знижується? У США це вже зрозуміли. Ще чверть століття тому вчені Гарвардського університету розробили програму “До джерел”, що передбачала ґрунтовне вивчення у вищій школі мови, історії, культури. Впроваджено обов’язкові поїздки студентів країною, чимало зроблено для піднесення патріотичного духу. І це змінило ситуацію. А чому Україна цього не робить?

Ще на зорі незалежності розроблено гуманітарну програму розвитку українського суспільства. Саме тоді Адміністрацію Президента очолював Д. Табачник. І, зрозуміло, цю програму “поховали”.

Конгрес української інтелігенції, Рада з питань культури і духовності при Президентові України ініціюють проведення у лютому 2008 р. Форуму української інтелігенції. Хочемо винести на обговорення нову концепцію гуманітарного розвитку. Слід змінити ставлення до української мови.

Тут треба взяти за приклад Францію, хоч вона більш поліет-

нічна. Але всі французи — за французьку. 1994 року прийнято закон про французьку мову. Жоден чиновник цієї держави не може вжити іноземне слово, якщо йому є відповідник у рідній мові. На такого порушника мовного законодавства чекає або півроку ув’язнення, або великий штраф.

В Україні досі не прийнято закону про українську мову. Національна рада підготувала проект концепції державної мовної політики, що перебуває зараз в юридичних службах Секретаріату Президента. Чекає на затвердження і нова редакція правопису. Питання формування єдиного українського інформаційного простору повинно бути розглянуте на засіданні РНБО як одна з проблем національної безпеки.

Звертаючись до представників громадськості, М. Жулинський закликав повніше використовувати чинне законодавство для зміцнення державності української мови, рішучіше, наполегливіше відстоювати свої права, вимагати прийняття парламентом закону про українську мову, а від Міністерства — дотримання чинного законодавства.

У доповіді “Зміцнення і захист державної мови — право і обов’язок громадянського суспільства” кандидат філологічних наук, доцент Юлія Солод констатувала: учнівська і студентська молодь сьогодні може українською мовою звернутися до вчителя чи викладача, заробити гарну оцінку чи як-так “надряпати” твір, але ця мова, на жаль, ще не стала мовою більшості громадянської душі, повсякденного спілкування. Сьогоднішні десятикласники народилися вже в час незалежності. То чому ж українська мова не стала мовою душі для кожного з них? Чи не тому, що наші державні достойники усі ці роки були здебільшого малоросами і дбали передусім про власні інтереси.

Треба пам’ятати, що українська незалежність постала насамперед завдяки громадянському спротиву — діяльності Гельсінкської спілки, самвидаву, Народному руху України, студентським го-

лудуванням. І зараз громадянські інституції мають діяти активно, не менш рішуче, ніж тоді. Адже “яструби” іншої держави намагаються вкласти у вуха й душі співвітчизників, що українська мова — меншовартісна. Але ми добре знаємо, що їм потрібна не вільна і заможна Україна, а українська територія. І маємо робити з цього відповідні висновки.

“Жіноча громада” закликає громадські організації національних меншин теж сприяти наповненню реальним змістом статусу української державної мови. Разом ми створимо інший духовний клімат у державі.

Академік, керівник астрономічної обсерваторії НАНУ, відомий громадський діяч Ярослав Яцків сказав, що в академічній науці з мовним питанням усе більш-менш гаразд, хоч малоросійський елемент ще є. Головна редакційна видавнича рада НАНУ підтримує лише видання українською.

Щоб подолати перепони на шляху до утвердження державності української мови, слід зробити цю мову престижною. Нею обов’язково повинні розмовляти знані в суспільстві люди. Українські школи мають бути кращими, оснащеними найсучаснішою технікою і високоякісними підручниками.

Я. Яцків розповів, як під час відкриття української гімназії в Криму він побачив юрбу агресивних людей, що пікетували цей навчальний заклад. Академік зізнався у розмові з ними, що знає 10 іноземних мов, і це лише допомагає йому в повсякденному житті. “Нам достатньо одного російського мови” — твердив натовп. Агресія. Складні очі. Не хочуть нікого слухати.

Тому вкрай потрібно підвищувати якість навчання мовою титульної нації, зробивши відповідні надбавки для вчителів української мови, видавати більше книжок українською, відновити мережу книготоргівлі. Усе це має сприяти якісним змінам у суспільстві.

Доктор філологічних наук, професор, член МО “Жіноча громада” Ядвіга Януш присвятила свій виступ навчально-виховному спрямуванню української мови у вищій школі. Вона нагадала вислів одного з чільників ЮНЕСКО про те, що освіта — це прихований скарб, який обов’язково виявить себе у майбутньому. Курс української мови повинен займати пріоритетне місце у навчальних програмах не лише гуманітарних, а й технічних, економічних, інших ВНЗ.

Треба відверто зазначити, що середні навчальні заклади не дають зараз ґрунтовних знань із мови. Причина цього — недосконалі програми, брак кваліфікованих, національно свідомих учителів, недостатня кількість підручників, методичної літератури, технічних засобів навчання.

Вивчення української мови у неспеціалізованих ВНЗ нині дискутують. Українську ділову мову вивчають за скороченою програмою. Українська мова за професійним спрямуванням теж потребує уваги, адже студенти вчать лише складати документи.

Така тривожна ситуація виникла тому, що при Міністерстві науки і освіти не створено координаційної ради з мовного питання, що скеровувала б ці дії у потрібне русло в неспеціалізованих ВНЗ.

Щоб підготувати не лише кваліфікованих фахівців, а й людей

Виступає академік Микола Жулинський

СТАЛА МОВОЮ ДУШІ

культурних, мислячих, варто у всіх ВНЗ запровадити курс сучасної української мови. Такий курс розроблено, але міністерські чиновники не впроваджують його, мотивуючи браком коштів. Не можемо допустити, щоб фахівець з дипломом ВНЗ спілкувався суржилом, мовою містечкового перекупника чи сільського бригадира. Згадаймо слова Сократа: “Скажи що-небудь, щоб я тебе побачив”.

Професор Київського національного університету ім. Т. Шевченка, заступник голови ВУТ “Прогрес” Олександр Пономарів наголосив на виховній ролі української мови у навчальному процесі. Тут варто нагадати вислів М. Грушевського: “Будь-які українські питання, що без мови, побудовані на піску”. Численні завойовники прагнули позбавити наш народ не лише власної території, а й мови.

У колишньому Союзі не наважувалися твердити, що української мови нема, але звулили сферу її вживання. Система взяла з творів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки та інших визначних майстрів слова те, що було їй потрібно, вилучивши з їхнього доробку те, що не підходило.

Треба наголосити, що українська мова ніколи не виходила з ужитку в Україні, вона завжди була духовним стрижнем народу. Після проголошення незалежності мова мала б розквітати, охоплювати всі сфери життя, але цей процес з відомих причин пригальмувався. Нам накинули ідею двомовності. А якщо не розвивається мова, то знижується інтелект. Багато українців досі послуговуються московською мовою, живуть за духовним московським часом, тому вони або агресивні, або байдужі до всього. Чи не тому, живучи без української книги, в чужомовному інформаційному просторі, люди нерідко добровільно відмовляються від свого, самоасимілюються.

Де видано, щоб учителі й викладачі на заняттях спілкувалися українською, а на перервах — російською? Таких учителів не повинно бути у навчальних закладах. У всьому світі ви не побачите двох французів, двох німців, двох португальців чи поляків, які б не розмовляли при зустрічі рідною мовою. А в нас це на кожному кроці.

Директор київської гімназії № 30 “Еконад” (“Економічна надія”) Лілія Донська запропонувала присутнім обговорити цікаву тему — “Українська мова в сучасній столичній школі як засіб формування національного світогляду”. До гімназії здебільшого приходять діти з російськомовних родин, але тут їх залучають до державної мови й культури. Це не просто. І педагогічний колектив усе робить для того, щоб діти переконалися: українська мова — красива і багата, спілкуватися нею — престижно. Саме цій меті підпорядковано всі навчально-виховні заходи.

У гімназії — 800 учнів. Кожен клас бере участь в акції “Моя Україна у світі єдина”. Кожен клас обрав собі одну область України і вивчає її економіку, культуру, мовні особливості.

Розроблено також проект “Буди киянином — щастя і честь”. Учнівський центр “Дивослово” уклав угоду з музеями Києва: діти відвідують ці заклади культури, спілкуються зі знавцями історії, археології, мистецтва, збагачують свої знання, а водночас і мову.

Лілія Донська закликала до оптимізму — менше нарікати на не-

У президії “круглого столу” — відомі вчені, громадські діячі

газарди, а більше переконувати дітей у тому, що жити в Україні й бути українцем — висока честь, що нашу молодь чекає велике майбутнє. Не можна допускати, щоб нам нав’язували вічну печаль, скорботу, меншовартісність. Маємо нести у своїх душах велич, красу, віру.

Кандидат технічних наук, доцент Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана, голова секретаріату МО “Жіноча громада” Тамара Романюк розповіла про те, що проведено опитування студентів 70 ВНЗ у Києві, Львові, Чернівцях, Вінниці, інших містах. Студенти мали сказати, якою мовою вони навчаються, відповідають на заняттях, спілкуються у товаристві. Опрацювавши кілька тисяч анкет, дійшли висновку: 77 відсотків студентів навчаються українською мовою, відповідають українською на заняттях — 80 відсотків; курсові роботи готують українською — 99 відсотків; 97 відсотків хотіли б спілкуватися у своєму середовищі українською мовою, 3 — російською. У молодіжному середовищі студенти спілкуються українською — 30 відсотків, частково українською — 5, російською — 59. На запитання, яку українську книжку прочитали нещодавно, маємо відповіді: вірші Ліни Костенко, “Вер-

шники” Ю. Яновського, “Жовтий князь” В. Барки, прозу Л. Дереша. Дехто відверто зізнався, що востаннє книжки читав ще в школі. Такі відповіді на анкети повинні спонукати викладачів до активнішої роботи з естетичного виховання молоді, прищеплення юнакам і дівчатам любові до рідного слова, прагнення не просто знати, а пишатися набутками культури свого народу.

Кандидат історичних наук, професор, проректор з виховної роботи Київського університету ринкових відносин Ніна Пода у виступі “Рідна мова як засіб формування свідомої особистості держави” процитувала сумнозвісні слова дружини Президента Росії Л. Путіної: “Границы России заканчиваются границами русского языка”. Насторожує і той факт, що серед 450 депутатів українського парламенту лише 35 за національністю українці. То в якій державі ми живемо?

Україн потрібно, щоб під час прийому на роботу в державні установи претенденти на посади складали іспити з історії України й української мови. Відповідні іспити повинні складати іноземці, отримуючи громадянство. Варто тут перейняти досвід хоча б держав Балтії. Щоб мати роботу і певний статус у національних державах,

російськомовне населення там вивчило мову корінної нації і не твердить, що порушено його права. Отож знання мови годує людей. Так має бути і в Україні.

Методист дошкільного навчального закладу зі смт Чабани Лариса Букоємська зосередила свою увагу на темі “Дошкільне дитинство: одна мова чи кілька?” Дехто звужує роль мови лише до засобу спілкування, але мова — найбільший культурний спадок попередніх поколінь, генетичний код нації, пам’ять народу. Саме вона створює духовний простір нації. Українська належить до 30 мов, що мають найбільшу демографічну базу в світі.

Крім 10-ої статті Конституції України, ніде не захищено право виховувати і навчати дошкільнят рідною мовою. Так, діючий закон колишньої УРСР про мови гласить, що у дитячих садках батьки самі визначають мову виховання дітей — російську чи українську.

І хоч закон неіснуючої республіки діє й досі, у цьому дитячому дошкільному закладі Києво-Святошинського району батьки знають: навчання і виховання тут саме українською мовою. Адже саме до 7 років дитина оволодіває мовленням, тоді ж формується характер, світосприймання. Роль мови тут важко переоцінити. Дітей залуча-

ють до вивчення фольклору, народних звичаїв і обрядів. Лише на базі доброго знання рідної мови варто опановувати іноземні.

Директор Київського літературно-меморіального музею П. Тичини, заслужений працівник культури України Тетяна Сосновська, яка має програму на радіо-каналі “Культура”, присвятила свій виступ мовним особливостям інформаційного простору України. Хоч як прикро, а більшість програм радіо і телебачення, FM-станцій російськомовні. Вони не сприяють патріотичному й естетичному вихованню молоді, не служать ідеології націєтворення. А постійне нав’язування чужомовного середовища шкідливе для психічного здоров’я людини.

Треба подбати про збереження і захист духовної атури України, державні дотації для українських газет і журналів, курси вивчення української мови при Фонді культури, Фонді сприяння розвитку мистецтв. Необхідно не протиставляти мови, а переконувати людей, що українська мова — правдива, багата, потрібна і вкрай важлива для виховання, навчання молоді, здобуття професії й гідного місця в суспільстві.

Під час обговорення доповідей виступили голова МО “Жіноча громада” Марія Драч, редактор дитячого журналу “Я сам, я сама” Тетяна Кондратенко, письменник Вадим Пела, учителька Київського ліцею східних мов Ольга Соломанюк, голова Полтавського міського осередку МО “Жіноча громада”, старший викладач Полтавського національного технічного університету Тамара Яковенко, директор школи № 6 з м. Біла Церква Київської області Галина Складарова, вчителька української мови з Софіївської Борщагівки Марія Гармаш, які наголосили на потребі поділу класів під час вивчення української мови, введення до шкільних і вузівських програм народознавства, щоб повернути в українські школи українську народну пісню, фольклор, традиції й обряди, а також включення повноцінного курсу сучасної української мови до навчальних програм ВНЗ України, забрати з назв наукових бібліотек, ВНЗ імена тих діячів минулого, які вороже ставилися до України та її мови, культури.

Учасники “круглого столу” прийняли звернення до Президента України, голови Верховної Ради України, Прем’єр-міністра України, в якому висловили свою тривогу з приводу системних порушень мовного режиму в школах, ВНЗ нашої держави, недостатньої кількості навчальних годин, підручників, технічних засобів для належного викладання державної мови, піднесення її престижу.

Слід докорінно змінити вектор гуманітарної політики у сфері державної мови, історії, літератури, мистецтва, відновити мовну перетестатацію держслужбовців, ввести до навчальних програм усіх ВНЗ курс сучасної української мови, у південних та східних областях України, Автономній Республіці Крим відкрити низку сразкових українських шкіл, добирати до них висококваліфікованих спеціалістів, ввести щомісячну доплату вчителям і викладачам української мови.

Належить покласти персональну відповідальність на міських голів, голів селищних рад за дотримання чинного мовного законодавства у всіх підпорядкованих їм структурах, зокрема, в рекламі на вулицях, у транспорті, сфері обслуговування, торгівлі. Усі міські служби потрібно перевести на державну мову.

У роботі “круглого столу” активну участь узяли науковці, педагоги, громадський актив

АНАТОЛІЙ КІНДРАТЕНКО: «ПРАЦЮЄМО, ЩОБ ПРО «ПРОСВІТУ» ЧУЛИ»

Днями до нашої редакції завітав лауреат премії Академії наук України з фізики ім. Кирила Синельникова, доктор фізико-математичних наук, професор, незмінний з 1990 року голова Харківського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Шевченка **Анатолій КІНДРАТЕНКО**.

Працюючи у Харківському національному університеті ім. В. Каразіна, **Анатолій Миколайович** написав чотири монографії та посібник для студентів з фізики плазми та плазмової електроніки. Він засновник і редактор Всеукраїнської дитячої газети “Журавлик”, написав багато статей з питань політики, історії, міжнаціональних відносин. З 1995 р. почав ґрунтовно опрацьовувати нерозроблені питання сучасної та давньої історії Русі-України, що їх офіційні українські історики порушувати не наважуються. Написані на ці теми кілька праць неодноразово друкувалися в Україні загальним накладом понад 40 тис. примірників.

На підставі аналізу праць греко-латинських авторів IV—VI ст. Амміана, Пріска, Йордана та інших, давньоукраїнської пам'ятки IX ст. “Велесової книги”, сучасних археологічних та мовознавчих досліджень автор дійшов висновку, що європейські гуни, які в кінці IV—першій половині V ст. створили імперію від Волги до Рейну, належали до Черняхівських племен і були нашими предками антами. “Європейські гуни — предки українців” — так називається нова книжка автора, що вийшла в світ у жовтні цього року.

З нагоди 139-ої річниці товариства “Просвіта” **Анатолій Кіндратенко** розповів про свою громадську діяльність і особливості роботи “Просвіти” в Харкові.

— **Яка, на Вашу думку, роль “Просвіти” в сучасній Україні?**

— Можливості “Просвіти” визначають, по-перше, ті люди, які належать до лав організації. Їм болить українське, вони непокояться про своє рідне — робота триває. А

по-друге, фінансове забезпечення. Коли його немає — немає можливості щось робити.

На Харківщині “Просвіта” займається видавничою справою. Газета “Журавлик” має 20 тисяч передплатників, від яких ми отримуємо кілька сотень листів на місяць — отже, її читають і люблять. Останнім часом видаємо багато книжок на тему Голодомору, ОУН-УПА. Ганна Столярова, інженер за фахом, написала чудову енциклопедичну роботу про близьких і рідню Лесі Українки, прекрасну працю про Григорія Сковороду — ми їх видали. Наші видання розповсюджуємо не тільки в Харківській, а й в інших областях Східної України. Проводимо активну гурткову робо-

Фото
Євгена Букета

ту. Діють гуртки англійської мови, гри на бандурі при “Молодій Просвіті”. Створюємо нові осередки й відновлюємо старі, при яких формують бібліотеки. Також розвозимо книжки по школах. На жаль, не вдається це робити централізовано, адже органи влади нам не допомагають.

— **А кошти на діяльність організації шукаєте у спонсорів, чи все-таки фінансує державний бюджет?**

— Ми щиро вдячні Всеукраїнській “Просвіті” за те, що вона частково покриває витрати на видання газети “Журавлик”. Ще зовсім недавно наша газета навіть прибуток давала, а зараз друк подорожчав у півтора рази, тому ми стали дотаційними. Бюджет нам нічого не дає. Дістаємо кошти самостійно.

— **Скільки осередків “Просвіти” діє на Харківщині?**

— На жаль, небагато. Діє міська організація в Харкові, а з 36 районів області просвітянською роботою охоплено лише сім. Звичайно, це мало, хотілося б більше, але з другого боку — не можемо наїздами робити “Просвіту”. Потрібні місцеві активісти, і коли знаходиться така людина, то обов'язково створюємо осередок. Іноді цьому допомагає лекційна робота на місцях.

— **Що б Ви побажали просвітянам України?**

— Побажання у мене завжди одне — активніше працювати, не замикатися в собі й виходити в широкий світ, щоб про “Просвіту” чули.

Розмову вів
Євген БУКЕТ

«ПРАВОВЕ» ЗНИЩЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ?

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Питання другої державної мови і після виборів продовжує виникати в дискусіях, де тільки бувають регіонали. Про що дискутують? Згідно з українською Конституцією, це питання не дискусійне. Заяви про захист права російськомовної людини звертатися до держави рідною мовою зависають у повітрі. По-перше, якимось дивно звучить теза про захист російської мови у зросійщеній Україні. По-друге, чимало політиків просто не готові вести грамотну в правовому сенсі державницьку дискусію на цю тему. Мовне питання вважають суто політичним, мало хто дивиться глибше, в економічну і глобальну першопричину руйнування державності української мови з мовчазної згоди, а може, й співучасті багатьох політиків і чиновників різних “гілок влади”. Українська правнича думка хитрує, а дехто з поважних фарисействує, коли заходить мова про створення офіційного публічного коментаря мовного законодавства.

Цей коментар потрібен з моменту проголошення незалежності України. Замість нього — лише розлогі балачки про недолугість старого закону про мови. Малоімовірно, що такий коментар буде створено. Він не вигідний багатьом політикам, новітнім скоробогаткам і колонізаторам України. Погано, що правове врегулювання мовного питання мало цікавить і самих українців, хоч останнім часом дедалі більше посиляються на закон. Мало правової, економічної, геополітичної аргументації — переважають емоції й жалі. Їх не розжалобиш, адже справжня ціна мовного питання — мільярди.

Торік Івано-Франківська обласна “Просвіта” видала мій “Практичний коментар Закону про мови в Україні”. Відтоді жодна організація чи особа не завела зі мною про це мову, не кажучи вже про очікувану дискусію. А питання варте видання указу Президента про негайне створення і поширення масовим накладом дешевого коментаря порядку застосування мов. Цей указ мав би передувати будь-яким іншим указам про утвердження державної мови. Другочергові укази мали б знімати з посад чиновників усіх гілок влади за систематичні порушення 10-ої статті Конституції і мовного закону. Лише третьочергові мали б стосуватися поширення і розвитку української мови. На жаль, з'являються “третьочергові” укази Президента, і це не врятує державної мови від “роздержавлення”, тільки приспить тривогу українців.

Нищення державності мови зайшло занадто далеко і загрожує економічній та інформаційній безпеці держави, шкодить національним інтересам громадян незалежно від мови і національного походження. Проблема треба розв'язувати системно і невідкладно, поки ще маємо Президента-українця, якому українська мова рідна.

Слухаючи безпредметні дискусії щодо ініційованого регіоналами референдуму про особливий статус російської мови, дивуюся логіці їхніх правників. Очевидно, ті галузі права, які безпосередньо не пов'язані з питанням

влади чи бізнесу, нікому не цікаві, їх ретельно не вивчають тільки щоб маніпулювати мовним питанням. За чинним Законом про мови, є інший порядок узаконити застосування російської мови в місцях компактного проживання російської національної меншини. Не даруватиму регіоналам цієї технології, але зазначу, що з правової точки зору зробити це дуже складно. Принаймні таке питання точно не розв'язує всеукраїнський референдум. Саме порушення питання про всеукраїнський референдум щодо особливого статусу російської чи іншої мови меншини суперечить Конституції і Закону про мови, адже конкретне питання мов меншин стосується тільки місць їхнього компактного проживання і не є загальноукраїнським. Внесення питання про особливий статус конкретної мови меншини суперечить конституційній тезі про єдину державну мову і рівноправне поширення національних мов. За Конституцією, жодна мова меншини не може мати особливого статусу. З правової точки зору референдум про особливий статус російської мови абсолютно незаконний, а факт його ініціювання має ознаки протиправної дії, спрямованої проти статті 10 розділу 1 Конституції України, де викладено основні засади конституційного ладу. Загалом це можна кваліфікувати як дію проти основ конституційного ладу України.

Існує лише один, конституційний порядок внесення змін до розділу 1 “Загальні засади”, куди входить 10-та стаття. Він чітко викладений у статті 156 Конституції: **“Законопроект про внесення змін до розділу I “Загальні засади”, розділу III “Вибори. Референдум” і розділу XIII “Внесення змін до Конституції України” подається до Верховної Ради України Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України**.

Повторне подання законопроекту про внесення змін до розділів I, III, XIII цієї Конституції з одного й того самого питання можливе лише до Верховної Ради України наступного скликання”.

Отже, референдум про другу державну мову — не перша, а завершальна процедура. Тому потрібна негайна президентська правова оцінка так званого референдуму з питань особливого статусу російської мови та зусиль його ініціаторів. Питання другої державної мови, безперечно, зачіпає потужні глобальні бізнесові інтереси в Україні. Сподіваємося, що Президент виконає свій обов'язок гаранта Конституції і зробить усе, щоб громадяни досконало знали правові основи застосування мови, починаючи від закону аж до можливого наслідку зміни порядку застосування мов для життя простої людини. Тільки правда і зримі приклади та позитивні зрушення в цій галузі змусять громадян повірити в себе і в перспективу державної мови в Україні.

Олеся МУДРАК

У Сіверськодоонецьку Луганської області пройшов XII Всеукраїнський фестиваль дитячої поезії “Джерельце” ім. Йосипа Курлата.

Засновники фестивалю — Міністерство культури і туризму України, Міністерство освіти і науки України, Український державний центр соціальних служб для молоді, Національна спілка письменників України, Луганський обласний благодійний фонд підтримки регіо-

ФЕСТИВАЛЬ ДИТЯЧОЇ ПОЕЗІЇ

нальних ініціатив “Благовіст”, Сіверськодоонецький міський виконавчий комітет.

У програмі був поетичний конкурс. Цьогоріч у ньому взяло участь 106 юних авторів з 14 областей України: Київської, Донецької, Луганської, АР Крим, Херсонської, Рівненської, Полтавської, Запорізької, Черкаської, Чернігівської, Харківської, Сум-

ської, Львівської, Хмельницької.

Першу премію у трьох вікових категоріях (молодша, середня, старша) вибороли Анастасія Калениченко (м.Полтава), Настя Панаріна (м.Сіверськодоонецьк) та Олена Руда (м. Харків).

Кожного з учасників відзначено дипломом та подарунком, що додавало фестивалю казкового зимового настрою.

«МАЮ НА «ПРОСВІТУ» ОПЕРТЯ»

Степан БОЙКО,
член хорової капели
“Червона калина”
ОО ВУТ “Просвіта”,
м. Івано-Франківськ

Обласне об'єднання ВУТ “Просвіта” разом із громадськістю міста енергетиків Бурштин, що на Івано-Франківщині, недавно відсвяткувало 100-річчя заснування місцевої “Просвіти”. Вступним словом святочну академію відкрив голова обласної “Просвіти”, заслужений працівник культури України, доцент Петро Арсенич. Він розповів про

сутнім, серед яких багато молоді, про заснування і діяльність бурштинської “Просвіти”, яка за часів Польщі й Австро-Угорщини була наймасовішою громадською організацією в Галичині. Саме “Просвіта” вчила читати і писати, утримувала своїм коштом різні гуртки, школи фахового навчання, зберігала українську культуру, традиції, звичаї.

Пан Арсенич нагородив просвітянською медаллю “Будівничий України” голову Бурштинського осередку Ореста Чайківського, а також подякою від обласної “Просвіти” та Івано-Франківської

обласної держадміністрації. Пан Орест, батьки якого за часів Польщі були активними просвітянами і навіть брали його, ще хлопчика, на різні просвітянські заходи, очолює філію з часу відродження.

У подячному слові голова міської ради Бурштина Ярослав Громко охарактеризував місцевий осередок як доброго і надійного партнера у співпраці: “Я маю на них опертя”. Художні колективи “Просвіти” дали великий концерт. Завершився святковий захід багатоголосим “Многая літа” усім присутнім та Україні.

Степан ЛІСЕЦЬКИЙ,
кандидат мистецтвознавства

Музична драматургія і композиційний план опери “На русалчин великдень” Леонтовича нетрадиційні. Цей твір, безумовно, — явище художньо довершене і новаторське. Довгий час побутовала думка, що опера незавершена, композитор справді не встиг її дописати — цьому завадила раптова смерть (композитора було вбито 21 січня 1921 року). Але С. Людкевич у статті “Музична мова в оригінальних хорових творах і опері “Русалчин великдень” М. Леонтовича” відзначив оригінальну й нову музичну мову цього твору і висловив думку, що оперу можна завершити (статтю написано 1948 року, опубліковано 1957).

Трохи пізніше (1977 року) М. Гордійчук у статті “На русалчин великдень” дає ґрунтовну характеристику опері: “Це на диво довершений одноактний музично-сценічний твір, який, без сумніву, ввійде в скарбницю культурних цінностей українського народу як одне з її кращих надбань”.

Очевидно, останній абзац статті про оперу Леонтовича М. Гордійчук написав, уже прослухавши відредагований твір.

Сюжет опери починається імпровізаційно. Козак відстав від війська й пізнього вечора опинився на лісовій галявині біля Дніпра. Із річки виходять русалки, щоб порозважатися на луках, помилуватися місячним сяйвом. Поки маємо дві випадковості, в яких важко розгледіти якусь сюжетну інтригу. До дев'ятого номера включно слухачеві непросто зрозуміти, про що йдеться у творі, як композитор скерує свою “імпровізацію” в сюжеті та музичній оповіді.

З хору русалок “Ой гори, ой світи” (№ 10) і його повторення (№ 15) розуміємо, що ця сцена міцно поєднана в одне ціле. Русалок Леонтович наділив щедрістю душі, м'якістю і теплом людських почуттів. Вони водять хороводи, як земні дівчата. Колективний образ русалок композитор трактує в реальному, а не у фантастичному плані. Пісня Третьої русалки “Перестав мене милий любити”, що є центром сцени, розкриває долю цього персонажа. Це — дівчина, яку зрадив коханий, а

не просто русалка, вона переживає душевну кризу, її образили і гірко засмутили.

Друга сцена-блок розкриває долю Четвертої русалки — молодій дівчині, ошуканої і зневаженої у панських покоях, де вона служила. Її пісня “Я на світі жила сиротою” пройнята глибокими переживаннями. Страждання дівчини-русалки викликають співчуття її подруг. Емоційний зміст хору русалок “Хай іде-насува чорна хмара” (№ 17) пройнятий гнівом до кривдника. Зауважимо, що ця сцена контрастує з першою. Вона драматична, дієва (перша була то грайливою, то лірико-сумною).

Третя сцена-блок — хор русалок “Ой ти, сестрице новенька” (№ 18), аріозо Нової ру-

Світова культурна спільнота відзначила 130 років від дня народження великого українського композитора Миколи Дмитровича ЛЕОНТОВИЧА. У світі добре знають його музику для хору, написану на фольклорній основі: “Щедрик”, “Дударик”, “Козака несуть”, “Мала мати одну дочку”, “Пряля” й багато інших. В Україні звучить його духовна музика (“Літургія”) та опера “На русалчин великдень”. Саме останньому творові присвячуємо статтю, в якій висловимо новий погляд на це музичне явище.

салки (№ 19) і хор русалок “Серед нас ти одна” (№ 20) — нова сторінка музичної оповіді. Русалки у своєму зверненні до подруги дуже щирі, доброзичливі, навіть ніжні. Справжнім людським теплом віє від обох хорів. Аріозо розкриває сумніви Нової русалки, їй все ж шкода реального світу, вона поки не звикла до життя під водою.

Три сцени-блоки творять своєрідну сюїту, в якій є повторність (правда, варіативна), образний контраст, своєрідна зав'язка дії, формування сюжетної лінії. Слухач розуміє, що він — свідок розповідей русалок, виливу їхніх найпотаємніших почуттів. Поки що і гурт русалок, і їхніх окремих представниць — Третя, Четверта, Нова — розкрито як образи реальних людей. Романтика в тому, що людські почуття композитор передає устами фантастичних істот. У казках і легендах такі засоби вживають часто.

Четверта сцена-блок опери “На русалчин великдень” охоплює багато номерів. Тут сюжет розвивається стрімко й динамічно, музика стає драматичною. З початку четвертої сцени відбувається драматургічний злам, музична оповідь набуває конфліктних рис. Вступили в суперечність дві лінії — побутово-

лірична, щиросердна, лагідно-людяна і фантастично-злоблива. Причиною такого зламу стали два моменти: зіткнення реальних і фантастичних персонажів (русалки виявили на своєму святі чужого і вирішили йому за це помститися); зародження симпатії між Козаком і Новою русалкою, що переростає в закоханість.

Русалки зчиняють галас, оточують Козака, загадують йому загадку, яку він не може розгадати. Він виправдовується, пояснює свою вимушену присутність на цих луках, але його не слухають, йому погрожують, наближається драматична розв'язка.

Леонтович “рятує” він смерті свого героя. Козакові допомагає Нова русалка — вона в найнебезпечніший для нього момент зупиняє погону злих сил такими словами: “Стривайте! Вже місяць зайшов, вертатись на дно пора!”, що звучать з підвищеною експресією, відвертають від Козака неминучу загрозу. Опера завершується порятунком Козака від смерті й народженням взаємної симпатії, почуття закоханості між ним і Новою русалкою. Його останні слова: “Яка ж вона чарівна. Вернись назад, кохання моє, мріє моя!” і музика просвітлено-лірична, що нею завершується твір, засвідчують перемогу краси, щирості людських взаємин, закоханості над злом, жорстокістю і темрявою.

Саме такий кінець твору і своєрідне розгортання його сюжету, музичної (композиційної) логіки дає змогу вважати, що концепція твору “На русалчин великдень” нетрадиційна, своєрідна, вона для нас стає зрозумілою, навіть по-своєму логічною та, безумовно, художньо доведеною, як тільки ми вникнемо в задум композитора.

Тому вважаємо одноактну оперу “На русалчин великдень” Миколи Леонтовича закінченою, тим більше, що твір ставили на сцені Київського театру опери та балету, його записано на грамплатівку, тобто опера живе.

ФЕСТИВАЛЬ УСМІХНЕНИХ

Григорій ЗАСЛАВЕЦЬ,
м. Чернівці

Саме таку характеристику дав мистецькому заходу, який відбувався на теренах області під назвою “Букова віть”, почесний гість фестивалю, президент Європейської організації народних культур (ЄФКО) Френк Велан.

Він високо оцінив фестиваль, на якому своє мистецтво продемонстрували понад 1,5 тисячі учасників мистецьких делегацій з дев'яти областей України (від Карпат до Луганщини), а також гості з Молдови, Румунії та Німеччини.

Мета фестивалю — підтримка, розвиток і збереження скарбів національно-культурної спадщини, звичаїв та побуту етнічних груп Буковинського краю.

Започаткований у 89-ту річницю проведення доле-

носного Буковинського віча, фестиваль представив низку святкових заходів, починаючи від майже тригодинного концерту під час урочистостей у приміщенні обласного українського музично-драматичного театру імені Ольги Кобилянської до гала-концерту 30 мистецьких колективів на святі “Буковина фестивальна”.

У рамках фестивалю в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича відбулася міжнародна науково-практична конференція “Ми — українці, ми — українські”. В обласному театрі під час церемонії урочистого відкриття фестивалю та презентації творчих колективів-учасників Угоду про заснування міжнародного фестивалю національних культур “Букова віть”, завдяки якій Україна стала 37-м членом

ЄФКО, підписали від України Іван Шилепницький, а від Європейської організації народних культур — Френк Велан. Засвідчили підписання Угоди перший заступник голови Чернівецької облдержадміністрації Віктор Павлюк та віце-президент ЄФКО Матіас Фрітц.

По-справжньому сонячну днину подарувала буковинцям та гостям фестивалю погода, додавши барв до розмаїття, продемонстрованого учасниками фестивалю під час проведення на площі біля філармонії свята національного костюма “Ми — українці, ми — українські”, виставки-ярмарку виробів декоративно-вжиткової творчості та народних ремесел і концертних виступів, продемонстрованих буковинцям та гостям нашого гостинного краю колективами-учасниками фестивалю.

Валентина ДАВИДЕНКО

Цілющу енергію рідної землі, переплавлену в колір і сюжет, подарували глядачам художники Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, яка відзначила своє 90-річчя. Вона була заснована у грудні 1917 року як Українська академія мистецтв і заклала передумови художньої освіти в Україні. Саме про це мріяли ініціатори її створення — видатні діячі культури, науки і мистецтва: академік Михайло Грушевський, художники Василь і Федір Кричевські, Михайло Бойчук, Олександр Мурашко, Григорій Нарбут. Так само, як свого часу Київська рисувальна школа стала центром фахового виховання для українських живописців кінця XIX — початку XX століття і відіграла важливу роль у підготовці національних художніх кадрів, розвиток українського мистецтва минулого століття з усіма політичними та соціальними перипетіями неможливо уявити без Української академії мистецтв, яка 1924 року отримала назву Київський художній інститут, а 1998 року навчальний заклад став називатися Академією образотворчого мистецтва і архітектури. Її ректор упродовж багатьох років — народний художник України, професор, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка Андрій Чебикін. Ювілею славетного навчального закладу при-

VIVAT, AKADEMIA

Віра Барінова-Кулеба. Танок, 2007

свячено виставку творів дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів Академії мистецтв України — випускників Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, експозиція якої розгорнута в приміщенні Академії мистецтв України. Імена багатьох авторів уже ввійшли в історію вітчизняного і світового мистецтва. Це академіки Василь Бородай, Тетяна Голембівська, Михайло Гуйда, Василь Гурін, Анатолій Куш, Олександр Лопухов, Віктор Рижих, Микола Стороженко, Андрій Чеби-

кін, Володимир Чепелик, члени-кореспонденти Віра Барінова, Григорій Васецький, Олександр Губарев, Олександр Івахненко, Василь Перевальський, Сергій Якутович та багато інших. У галузі мистецтвознавства відомі імена академіка Михайла Криволапова, членів-кореспондентів Тетяни Кара-Васильєвої, Валентини Рубан, Михайла Станкевича. У творчих майстернях цих талановитих митців освоює секреті фаху нова плеяда українських художників третього тисячоліття.